

Facultad de CC. Económicas y Empresariales

Presentación

(*)

La Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales tiene una amplia trayectoria dentro de nuestra Universidad. A principios de los 70 ya se impartían enseñanzas de Ciencias Económicas en el antiguo Colegio Universitario de Vigo que en 1980 pasaría a integrarse en la Universidad de Santiago de Compostela. En 1990 se segrega el Campus de Vigo, lo que supondrá el nacimiento de la Universidad de Vigo.

En el curso 1991/92 se inicia la docencia de las licenciaturas de Ciencias Económicas y de Ciencias Empresariales en el edificio actual, registrándose dos procesos de reforma de sus planes de estudios en los años 1995 y 2002. A raíz de la promulgación del RD 1393/2007 sobre ordenación de las enseñanzas universitarias se pone en marcha el proceso de adaptación al Espacio Europeo de Educación Superior, de tal forma que para el curso académico 2009/2010 comenzarán a impartirse las titulaciones de Grado en Administración de Empresas y en Economía a las que se refieren estas guías.

Se persigue con ello ofertar unas titulaciones más adaptadas al contexto actual, con una adaptación de las metodologías docentes orientadas hacia el aprendizaje del alumno y el desarrollo de capacidades.

Localización

(*)

La Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales de Vigo está en el Campus de Lagoas/Marcosende, aproximadamente a 15 km. de la ciudad. Cliccando en el siguiente icono puedes acceder a un plano del Campus con su ubicación precisa

En caso de precisar información es posible contactar a través de las siguientes vías:

Correo - Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales, Campus de Lagoas-Marcosende, s/n, 36310 VIGO

Teléfono - 986812400 (Centralita/Conserjería)

986 812403 (Secretaría de Alumnos)

986 812402 (Secretaría do Decanato)

Fax- 986812401

Correo electrónico - secfcee@uvigo.es (Secretaría de Alumnos)

sdfcee@uvigo.es (Secretaría do Decanato)

Web - <http://fccee.uvigo.es/>

Servicios ofertados

(*)

La Facultad cuenta con una importante dotación de infraestructuras destinadas a dar soporte a las actividades de investigación, docencia y extensión universitaria. Resumidamente, hay 15 aulas de docencia, 13 aulas-seminario, 6 aulas de informática y un aula informática de libre acceso. Adicionalmente dispone de un salón de actos con un aforo para 500 personas aproximadamente, un salón de grados para 60-80 personas, biblioteca con 400 puestos de lectura y cafetería-comedor.

Haciendo click en el siguiente icono se obtiene información más detallada sobre la situación de infraestructuras y servicios.

A continuación se desglosa la información sobre servicios importantes para el alumnado:

SERVICIOS OFERTADOS AOS ESTUDANTES

- AULA INFORMÁTICA DE LIBRE ACCESO:

Ordenadores a disposición dos alumnos con aplicaciones de uso corriente, acceso a Internet e posibilidade de impresión de documentos

- REDE INALÁMBRICA:

Acceso WIFI a Internet en toda a Facultade.

- REPROGRAFÍA:

Fotocopias, encuadernacións, transparencias, impresión de documentos, material de estudio, etc...

Horario regular : Mañá de 9 a 14 h. - Tarde de 15:45 a 18:00 h.

- CAFETERÍA E COMEDOR:

Servicio de cafetería completo, almorzos e comidas con menús do día.

Horario SS.Cafetería: De 8:45 a 21 h.

Horario SS.Comedor: De 13 a 15:30 h.

- SERVICIOS ADMINISTRATIVOS:

Servicios de xestión do alumnado (matrículas, traslados, solicitudes de validacións, emisión de títulos, etc...), asuntos económicos e secretaría do Decanato.

Horario atención ó público: De 9 a 14 h.

- BIBLIOTECA:

Servicio de asesoramento e empréstito bibliográfico, salas de estudio e lectura e consulta bases de datos.

Para o servicio de empréstito requírese carnet de biblioteca.

Dotacións: 414 postos de lectura e estudio.

2 postos consulta bases de datos.

29.000 volumes aprox. (libros, informes, etc.)

560 títulos de publicacións periódicas:

Horario : De 8:45 a 20:45 h.

Equipo decanal

(*)

Decano	José Santiago Gómez Fraiz
Secretaria	Olga Alonso Villar
Vicedecano de Organización Académica	Fernando Comesaña Benavides
Vicedecana de Calidade	Raquel Arévalo Tomé
Vicedecano de Relacións Internacionais	Jorge Vila Biglieri
Vicedecana de Adaptación ao EEES	María Dolores Ferrero Martínez

(*)

(*)

Máster Universitario en Gestión del Desarrollo Sostenible**Asignaturas****Curso 1**

Código	Nombre	Cuatrimestre	Cr.totales
V03M019V01101	Ciencia y Tecnología I	1c	3
V03M019V01102	Ciencia y Tecnología II	1c	3
V03M019V01103	Legislación Ambiental	1c	3
V03M019V01104	Economía Ambiental	1c	3
V03M019V01105	Fundamentos y Estructura de Evaluación de Impacto Ambiental	1c	3
V03M019V01106	Desarrollo de la Evaluación de Impacto Ambiental	1c	3
V03M019V01107	Las Bases de Evaluación Ambiental Estratégica	1c	2
V03M019V01108	La Práctica de Evaluación Ambiental Estratégica	1c	3
V03M019V01109	La Responsabilidad Social y el Gobierno Corporativo	1c	3
V03M019V01110	Verificación e Implantación de la Responsabilidad Social Corporativa	1c	4
V03M019V01111	Prácticas en Empresas	2c	13
V03M019V01112	Trabajo Fin de Máster	2c	6
V03M019V01201	Normas de Gestión Medioambiental y Auditorías	2c	3
V03M019V01202	Instrumentos de Gestión Medioambiental y Optimización de Costes	2c	2
V03M019V01203	Energías Renovables	2c	3

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Ciencia e Tecnoloxía I				
Asignatura	Ciencia e Tecnoloxía I			
Código	V03M019V01101			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Ecología e biología animal Xeociencias mariñas e ordenación do territorio			
Coordinador/a	Mendez Martinez, Gonzalo			
Profesorado	Beiras Garcia-Sabell, Ricardo Fernandez Suarez, Emilio Manuel Mendez Martinez, Gonzalo			
Correo-e	mendez@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	La materia forma parte de un módulo introductorio denominado Ciencia y Tecnología que tiene por objeto formar y nivelar al alumnado en los pilares fundamentales de los componentes ambientales y en la problemática que les afecta. Para cada una de los componentes se analizarán, según corresponda, sus características, principales problemas, normativas que le afecta, estrategias y políticas que le afectan, instrumentos de prevención y corrección, tecnología implicada, etc. Se trata de una materia obrigatoria con una carga de 3,0 créditos ECTS.....			

Competencias de titulación

Código	
A1	Diagnosticar os efectos da actividade humana e económica sobre o medio natural.
A2	Coñecer as posibilidades de restauración do medio natural.
B1	Identificar as fontes de información relevantes na materia.
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudio.
B4	Ser capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade e formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúe reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.
B5	Saber comunicar as súas conclusións (e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan) a públicos especializados e non especializados dun xeito claro e sen ambigüidades.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Diagnosticar os efectos da actividade económica nas compoñentes ambientais.	saber facer	A1
Coñecer as posibilidades de protección e restauración do medio.	saber	A2
Planificar para o coñecemento e análise da situación ambiental das compoñentes ambientais en ámbitos concretos.	saber facer	B4
Seleccionar e definir estratexias e instrumentos de xestión ambiental.	saber facer	B4
Realizar buscas diversas de información na materia.	saber facer	B1
Aplicar normas xurídicas que afecten ás compoñentes ambientais e operar con instrumentos de xestión ambiental.	saber facer	B3
Resolver problemas relacionados coas compoñentes ambientais.	saber facer	B3
Comunicar con efectividade os resultados das análises ambientais.	saber facer	B5

Contidos

Tema

BLOQUE 1: INTRODUCCIÓN Ó DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.	1.1. Concepto de desenvolvemento sustentable. 1.2. Bases da crise ambiental contemporánea. 1.3. Perspectivas para un futuro sustentable: análise de indicadores. 1.4. Barreiras á acción fronte a crise ambiental. 1.5. Evolución do paradigma da sustentabilidade. 1.6 Principais fitos e documentos do desenvolvemento sostible.
BLOQUE 2: O PATRIMONIO NATURAL: ESTRATEXIAS DE CONSERVACIÓN DE ESPAZOS E ESPECIES.	2.1. Acordos internacionais para a conservación da natureza. 2.2. Estratexias europeas. 2.3. Marco estatal. 2.4. Marco autonómico e local.
BLOQUE 3: AUGA.	3.1. Características e propiedades da auga; ciclo hidrolóxico. 3.2. Usos da auga: consumo, baño, marisqueo. 3.3. Contaminación, tipos. 3.4. Augas residuais urbanas: depuración. 3.5. Augas residuais industriais: contaminantes químicos persistentes. 3.6. Protección do medio acuático. I. Control da produción e descarga de contaminantes. Canon de verquidos. 3.7. Protección do medio acuático. II. Control dos niveis de contaminantes en augas receptoras. Criterios e normas de calidade de auga e sedimentos. 3.8. Estratexias comunitarias e estatais sobre a auga. Lei de protección das rías de Galicia.
BLOQUE 4: ATMOSFERA E CONTAMINACIÓN ATMOSFÉRICA.	4.1. Composición e estrutura. 4.2. Circulación atmosférica: transporte e dispersión de contaminantes. 4.3. Emisións e inmisións. Indicadores, medicións e efectos da contaminación atmosférica. 4.4. Tratamento da contaminación atmosférica. 4.5. Contaminación acústica. 4.6. Contaminación lumínica. 4.7. Contaminación por radiacións electromagnéticas. 4.8. Contaminación por cheiros.

Planificación			
	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Resolución de problemas e/ou exercicios	8	17	25
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	0	15	15
Outros	0	4	4
Sesión maxistral	12	18	30
Probas de tipo test	1	0	1
*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado			

Metodoloxía docente	
	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección magistral.
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver de forma autónoma o análise e resolución dos problemas e/ou exercicios.
Outros	Titorías
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.

Resolución de problemas e/ou exercicios	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.
Outros	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.

Avaliación		
	Descrición	Calificación
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.	10% (1)
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver de forma autónoma o análise e resolución dos problemas e/ou exercicios.	10%
Sesión maxistral	Terase en conta a asistencia e participación activa ás sesións.	(1)
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellar elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	60%

Otros comentarios sobre la Evaluación

1) A asistencia e participación dos alumnos nas actividades presenciais indicadas supón un 20% da nota final.

Faranse recomendacións personalizadas segundo a insuficiencia dos resultados nos distintos aspectos da avaliación, a fin de obter un resultado equilibrado e suficiente.

Bibliografía. Fontes de información

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE., <http://medioambiente.xunta.es/>,
GOBIERNO DE ESPAÑA. MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO., <http://www.mma.es/portal/secciones/>,
UNIÓN EUROPEA. MEDIO AMBIENTE., <http://europa.eu/scadplus/leg/es/s15000.htm>,
CLARK, R.B., **Marine Pollution**, 2001,
COMISIÓN OSPAR, <http://www.ospar.org/eng/html/welcome.html>,
CASARES LONG, J.J. et al., **Inventario, análisis y proyección de las emisiones atmosféricas industriales de Galicia**, 2005,

Nesta lista atópanse tódalas referencias bibliográficas. Todas forman parte da bibliografía básica.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Ciencia e Tecnoloxía II				
Asignatura	Ciencia e Tecnoloxía II			
Código	V03M019V01102			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Biología vexetal e ciencias do solo Dpto. Externo Xeociencias mariñas e ordenación do territorio			
Coordinador/a	Mendez Martinez, Gonzalo			
Profesorado	Benito Rueda, Maria Elena Costoya Ribera, Miguel Mendez Martinez, Gonzalo Pérez Vázquez, Maria Jesús Plana-Gonzalez Sierra, Ramón			
Correo-e	mendez@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A materia forma parte dun módulo introdutorio denominado Ciencia e Tecnoloxía que ten por obxecto formar e nvelar ao alumnado nos pilares fundamentais das compoñentes ambientais e na problemática que lles afecta. Para cada unha das compoñentes se analizarán, segundo corresponda, as súas características, principais problemas, normativa que lles afecta, estratexias e políticas que lle afectan, instrumentos de prevención e corrección, tecnoloxía implicada, etc. Trátase dunha materia obligatoria cunha carga de 3,0 créditos ECTS.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Diagnosticar os efectos da actividade humana e económica sobre o medio natural.
A2	Coñecer as posibilidades de restauración do medio natural.
B1	Identificar as fontes de información relevantes na materia.
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudio.
B4	Ser capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade e formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúe reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.
B5	Saber comunicar as súas conclusións (e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan) a públicos especializados e non especializados dun xeito claro e sen ambigüidades.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Diagnosticar os efectos da actividade económica nas compoñentes ambientais	saber facer	A1
Coñecer as posibilidades de protección e restauración do medio	saber	A2
Planificar para o coñecemento e análise da situación ambiental das compoñentes ambientais en ámbitos concretos	saber facer	B4
Seleccionar e definir estratexias e instrumentos de xestión ambiental	saber facer	B4
Realizar buscas diversas de información na materia	saber facer	B1
Aplicar normas xurídicas que afecten ás compoñentes ambientais e operar con instrumentos de xestión ambiental	saber facer	B3
Resolver problemas relacionados coas compoñentes ambientais	saber facer	B3
Comunicar con efectividade os resultados das análises ambientais	saber facer	B5

Contidos

Tema

BLOQUE 1: SOLO.	1.1. Edafoxénese e constituíntes do solo. 1.2. Clasificacións de solos. 1.3. Degradación e contaminación de solos. 1.4. Conservación e recuperación de solos.
BLOQUE 2: RESIDUOS.	2.1. Os Tratamentos Biolóxicos de Resíduos Orgánicos □ O ciclo da materia orgánica 2.2. Resíduos sólidos urbanos: modelos de recollida e xestión 2.3. Resíduos agrícolas, gandeiros e forestais. 2.4. Os lodos de depuradora de orixe urbano e industrial. 2.5. Outros tipos de tratamentos: térmicos, oxidativos, químicos. 2.6. Resíduos tóxicos e perigosos: tratamento e xestión. 2.7. Resíduos da construción.
BLOQUE 3: CAMBIO GLOBAL.	3.1. Cambio ambiental: unha constante na historia do planeta. 3.2. Cambio climático: evidencias e proxeccións de futuro. 3.3. Cambio ambiental e ciclo hidrolóxico. 3.4. Desertificación. 3.5. Cambios nos usos do solo. 3.6. Cambios nos ciclos do N e P: procesos de fertilización a gran escala. 3.7. Cambio global e aportes contaminantes. 3.8. Cambio global e biodiversidade. 3.9. Impactos do cambio global sobre o medio mariño.

Planificación			
	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Resolución de problemas e/ou exercicios	8	17	25
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	0	15	15
Outros	0	4	4
Sesión maxistral	12	18	30
Probas de tipo test	1	0	1
*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado			

Metodoloxía docente	
	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver de forma autónoma o análise e resolución dos problemas e/ou exercicios.
Outros	Titorías
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.
Outros	Atenderase ó alumno na elaboración e resolución dos problemas que deba elaborar tanto na aula como autonomamente, axudándoo a desenvolver destrezas para a resolución autónoma de continxencias.

Avaliación	
	Calificación
Descrición	

Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.	10% (1)
Resolución de problemas e/ou exercicios de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver de forma autónoma o análise e resolución dos problemas e/ou exercicios.	10%
Sesión maxistral	Terase en conta a asistencia e participación activa ás sesións.	(1)
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellar elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	60%

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación dos alumnos nas actividades presenciais indicadas supón un 20% da nota final.

Faranse recomendacións personalizadas segundo a insuficiencia dos resultados nos distintos aspectos da avaliación, a fin de obter un resultado equilibrado e suficiente.

Bibliografía. Fontes de información

UNIÓN EUROPEA. MEDIO AMBIENTE., <http://europa.eu/scadplus/leg/es/s15000.htm>,

GOBIERNO DE ESPAÑA. MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO.,

<http://www.mma.es/portal/secciones/>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.,

<http://medioambiente.xunta.es/>,

SEOANEZ CALVO, M et al., **Residuos : problemática, descripción, manejo, aprovechamiento y destrucción, manual para políticos, técnicos enseñantes y estudiosos de la ingeniería del medio ambiente**, 2000,

PORTA, J.; LÓPEZ ACEVEDO, M.; ROQUERO, C., **Edafología para la agricultura y el medio ambiente**, 2003,

DÍAZ FERNÁNDEZ, B.A.; ÁLVAREZ, M.J. Y GONZÁLEZ, P., **Logística inversa y Medioambiente**, 2004,

ELÍAS CASTELL, X., **Reciclaje de Residuos Industriales**, 2000,

DEL VAL, A., **El libro del reciclaje**, 1997,

HAUG, R.T., **The Practical Handbook of Composting Engineering**, 1993,

Nesta lista atópanse tanto as referencias bibliográficas básicas coma as complementarias. As básicas as compoñen os seguintes documentos:

UNIÓN EUROPEA. MEDIO AMBIENTE; GOBIERNO DE ESPAÑA. MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO e XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Lexislación Ambiental				
Asignatura	Lexislación Ambiental			
Código	V03M019V01103			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descriptores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Economía aplicada			
Coordinador/a	Labandeira Villot, Francisco Javier			
Profesorado	Labandeira Villot, Francisco Javier Roca Lopez, Miquel Sanz Larruga, Francisco Javier			
Correo-e	xavier@uvigo.es			
Web				
Descripción general	El objetivo principal de la materia Legislación Ambiental es ofrecer una formación especializada en el campo del Derecho Ambiental y sus *facetas *sectoriais, informando sobre su evolución y régimen jurídico tanto en España como en la comunidad internacional, destacando de una manera especial a evolución y los principios del Derecho Ambiental de la Unión Europea que se desarrollaron a partir de la década de los setenta, partiendo de una total ausencia en los tratados *constitutivos hasta llegar a la *consagración de la competencia comunitaria ambiental en el Tratado de la Unión Europea que entró en vigor en fecha 1 de noviembre de 1993 y que potencia una auténtica acción *supranacional en la materia, (señalar al respeto, a modo de ejemplo, que existen cientos de directivas comunitarias en materia ambiental). En el caso concreto de España, es importante analizar la distribución de competencias en materia de medio ambiente entre el Estado y las Comunidades Autónomas, sistema que se caracteriza incluso el presente por su *complejidade y las constantes *conflictividades, debiendo también tener en cuenta las competencias ambientales de las Administraciones Locales. Dada a *enormidade de normas con las que contamos en la Legislación Ambiental, con la presente materia pretendemos dar a conocer el Derecho Ambiental y la intervención de la Administración para proteger el medio ambiente, analizar la su evolución en el seno tanto de la Unión Europea como de España, conocer los principales Convenios y Tratados así como el Marco Comunitario y principales Directivas, considerar la *planificación como técnica de protección de en medio Ambiente. Importantes también son la participación y el acceso a la información ambiental y el sistema de responsabilidad los pones daños ambientales. Asimismo, dada la importancia de en medio ambiente marino en la realidad socio-económica gallega y española, esta materia incluye también una sección dedicada al marco legal y *administrativo para la protección de en medio marino.			

Competencias de titulación	
Código	
A4	Coñecer os instrumentos de política ambiental, as súas aplicacións na práctica e efectos.
A5	Coñecer e saber aplicar a lexislación nacional e internacional adicada á protección do medio ambiente.
A6	Anticipar riscos ambientais recollidos pola normativa ambiental.
B1	Identificar as fontes de información relevantes na materia.
B2	Saber analizar e sintetizar a información.

Competencias de materia		
Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Coñecer e comprender os distintos tratados e convenios internacionais adicados á protección do medio ambiente.	saber	A5
Coñecer e comprender a evolución e principios do dereito ambiental na Unión Europea e en España.	saber	A5
Analizar e coñecer os aspectos xurídicos relacionados có dereito ambiental e actualizarse na lexislación vixente en materia de protección ambiental.	saber	A5
Identificar os principios básicos e normativa aplicable en cada caso.	saber facer	B1 B2
Analizar as institucións do dereito ambiental a través das que se desenvolve a política ambiental	saber	A4

Coñecer as políticas medioambientais e as principais materias ambientais das que se ocupa o dereito do medio ambiente.	saber	A4
Coñecer os conceptos xerais da economía ambiental, os instrumentos fiscais dos que dispón e cómo se xestionan as subvencións.	sesaber	A4
Capacidade para anticipar riscos ambientais recollidos pola normativa ambiental.	saber facer	A6

Contidos

Tema		
BLOQUE 1: INTRODUCCIÓN AO DEREITO.	1.1. Unha aproximación xeral ao Dereito. 1.2. As diversas ramas do Dereito.	
BLOQUE 2: O ORDENAMENTO XURÍDICO-ADMINISTRATIVO E COMUNITARIO.	2.1. O Ordenamiento Xurídico. 2.2. As Fontes do Dereito. 2.3. O Ordenamento Xurídico-Administrativo. 2.4. O Sistema do Dereito Comunitario.	
BLOQUE 3: O ESTADO E AS ADMINISTRACIÓNS PÚBLICAS.	3.1. O Estado. 3.2. O Goberno e a Administración Pública.	
BLOQUE 4: INTRODUCCIÓN AO DEREITO AMBIENTAL E Á INTERVENCIÓN ADMINISTRATIVA PARA A PROTECCIÓN DO MEDIO AMBIENTE.	4.1. Introducción ao Dereito Ambiental. 4.2. O Dereito Ambiental Internacional. 4.3. As Bases Constitucionais da Protección do Medio Ambiente no Dereito Español. 4.4. A Administración e a Protección do Medio Ambiente. Instrumentos. Públicos para a Protección do Medio Ambiente. 4.5. A Distribución Territorial de Competencias para a Protección Ambiental entre as Administracións Públicas. 4.6. A Organización Administrativa, Estatal e Autonómica para a Protección do Medio Ambiente.	
BLOQUE 5: EVOLUCIÓN E PRINCIPIOS DO DEREITO AMBIENTAL DA COMUNIDADE EUROPEA.	5.1. Evolución Histórica da Competencia Comunitaria para a Protección do Medio Ambiente. 5.2. O Reparto de Competencias entre a Comunidade Europea e os Estados Membros en Materia de Medio Ambiente. 5.3. Os Obxectivos, Principios e Condicións da Acción Comunitaria Ambiental.	
BLOQUE 6: A PARTICIPACIÓN E O ACCESO Á INFORMACIÓN DOS CIDADÁNS PARA A PROTECCIÓN DO MEDIO AMBIENTE. A RESPONSABILIDADE POR DANOS AO MEDIO AMBIENTE.	6.1. Plantexamento. 6.2. O Dereito á Información como Presuposto da Participación. 6.3. A Participación dos Cidadáns para a Defensa do Medio Ambiente nas Decisións Políticas y na Actuación Administrativa. 6.4. A Importancia das ONGs Ambientais para a Protección do Medio Ambiente. 6.5. O Acceso á Xustiza e á Tutela Administrativa. 6.6. A Responsabilidade por Danos Ambientais: A Obriga de Reparar e/ou Indemnizar os Danos.	
BLOQUE 7: TÉCNICAS DE REGULACIÓN, LIMITACIÓN E CONTROL.	7.1. Prantexamento. 7.2. Técnicas de Avaliación Previa das Actividades con Incidencia Ambiental. 7.3. As Autoridades Ambientais. As Licencias de Actividades Clasificadas e a Autorización Ambiental Integrada.	
BLOQUE 8: TÉCNICAS DE INCENTIVO ECONÓMICO E OS NOVOS INSTRUMENTOS DE PROTECCIÓN INSPIRADOS NO MERCADO.	8.1. Técnicas de Incentivo ou Fomento. 8.2. Os Impostos Ecolóxicos e outros Incentivos Fiscais de Carácter Ambiental. 8.3. Os Impostos Ecolóxicos. 8.4. As Axudas Económicas dos Poderes Públicos. 8.5. A Aplicación para a Protección Ambiental de [Técnicas de Mercado] Importadas do Mundo Empresarial. 8.6. A Xestión Ecolóxica da Empresa. O Sistema Comunitario de Eco-xestión e Ecoauditoría das Organizacións. 8.7. As Marcas Ecolóxicas e, en especial, a Ecoetiqueta Comunitaria.	
BLOQUE 9: A PLANIFICACIÓN COMO TÉCNICA DE PROTECCIÓN DO MEDIO AMBIENTE. A PLANIFICACIÓN DOS RECURSOS NATURAIS.	9.1. Concepto, Importancia e Natureza da Planificación como Técnica de Protección Ambiental. 9.2. A Planificación Ecolóxica. Os Espacios Naturais Protexidos e os seus Instrumentos de Ordenación e Xestión.	
BLOQUE 10: O PROTOCOLO DE KIOTO E OS SEUS MECANISMOS DE FLEXIBILIDADE. O RÉXIME DE COMERCIO DE EMISIÓN DE GASES DE EFECTO INVERNADOIRO.	10.1. O Protocolo de Kioto e Posibles Medidas de Reducir as Emisións. Os Mecanismos de Flexibilidade. 10.2. O Réxime de Comercio de Dereitos de Emisión do GEI introducido no Ámbito Europeo pola Directiva 2003/87/CE. 10.3. A Transposición en España da Directiva de Comercio de Dereitos de Emisión.	

BLOQUE 11: A REPRESIÓN ADMINISTRATIVA E PENAL AOS ILÍCITOS AMBIENTAIS.

- 11.1. Introducción.
- 11.2. Os Principios que rexen a Potestade Represiva e as súas Modulacións no Ámbito Sancionador Administrativo.
- 11.3. Tipos de Sancións Administrativas e Medidas Accesorias aplicables no Ámbito da Protección Ambiental.
- 11.4. A Represión Penal dos Ilícitos Ambientais.

BLOQUE 12: MARCO LEGAL E ADMINISTRATIVO DO MEDIO AMBIENTE MARIÑO.

- 12.1. Pesca Marítima.
 - 12.1.1. Os recursos mariños renovables.
 - 12.1.2. A tensión liberdade-intervención.
 - 12.1.3. Conservación. Medidas aplicables.
 - 12.1.4. Espazos mariños significativos.
- 12.2. Organización e Competencias en Materia de Pesca.
 - 12.2.1. A Organización Administrativa do Estado Español.
 - 12.2.2. A Distribución de competencias entre o Estado as Comunidades Autónomas.
 - 12.2.3. A Doutrina do Tribunal Constitucional.
- 12.3. Actividades Pesqueiras no Marco Legal Español.
 - 12.3.1. A Normativa Española en Materia de Pesca.
 - 12.3.2. A figura del Delito Ecolóxico no Código Penal.
- 12.4. A Protección do Medio Mariño.
 - 12.4.1. Protección de Ámbito Universal.
 - 12.4.2. Protección de Ámbito Rexional.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Outros	5	20	25
Sesión maxistral	15	20	35
Probas de tipo test	1	14	15

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Outros	Análise en detalle por parte do alumno da lei/directiva ou similar que lle presente o profesor, tanto dende un punto de vista teórico coma a súas implicacións prácticas, e presentación das conclusións ao resto da clase.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudio axudado por diapositivas.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Outros	Os profesores que imparten a materia, así coma a coordinadora da materia, estarán en todo momento a disposición do alumno tanto por vía telemática (email) coma telefonicamente. Ademais, durante o período lectivo da materia os alumnos poderán concertar reunións tanto cos profesores coma coa coordinadora para comentar calquer aspecto da materia.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Outros	Análise en detalle dunha lei/directiva ou similar que lle presente o profesor e presentación das conclusións ao resto da clase.	20% (1)
Sesión maxistral	Asistencia e participación activa nas clases.	(1)
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellar elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	60%

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación activa do alumno nas actividades sinaladas supón un 20% da nota final.

Os alumnos que non superen a materia na primeira convocatoria deberán realizar o exame e un traballo que lles propondrá o profesor.

Bibliografía. Fontes de información

LOZANO CUTANDA, B. e ALLI TURRILLAS, J.C., **Administración y Legislación Ambiental**, 2006,

CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE., <http://medioambiente.xunta.es/>,
UNIÓN EUROPEA., <http://europa.eu/>,
MINISTERIO DEL MEDIO AMBIENTE, www.mma.es,
PROGRAMA DAS NACIONES UNIDAS PARA O MEDIO AMBIENTE (PNUMA), www.unep.org,
ECOLEX (BUSCADOR DE LEXISLACIÓN AMBIENTAL INTERNACIONAL), <http://www.ecolex.org/start.php>,
BRADY, J., **Environmental Management in Organisations. The IEMA Handbook**, 2005,
COCA, K. e DABELKO, G.D., **Green Planet Blues. Environmental Politics from Stockholm to Johannesburg**, 2004,
DRIESEN, D., **The Economic Dynamics of Environmental Law**, 2003,
DURÁN ROMERO, G., **Empresa y Medio Ambiente. Políticas de Gestión Ambiental**, 2007,

Nesta lista atópanse tanto a bibliografía básica coma complementaria. A básica está formada polos seguintes documentos:

LOZANO E ALLI (2006) e as páxinas web de CONSELLERÍA DO MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE, UNIÓN EUROPEA, MINISTERIO DEL MEDIO AMBIENTE, PROGRAMA DAS NACIONES UNIDAS PARA O MEDIO AMBIENTE (PNUMA) e ECOLEX.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Economía Ambiental				
Asignatura	Economía Ambiental			
Código	V03M019V01104			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Economía aplicada			
Coordinador/a	Labandeira Villot, Francisco Javier			
Profesorado	Labandeira Villot, Francisco Javier Loureiro García, María Touza Montero, Julia María			
Correo-e	xavier@uvigo.es			
Web				
Descripción general	A economía medioambiental ofrece un marco teórico para a análise da relación entre actividades económicas e medio ambiente. Mostra cómo técnicas económicas poden ser aplicadas á análise de problemas ambientais. Esta materia está baseada na (a) teoría das externalidades e bens públicos, (b) teoría das contaminación óptima, e na (c) teoría do benestar. Os temas a analizar inclúen os conceptos de desenvolvemento sostible; eficiencia económica, fallos de mercado, bens públicos medioambientais, recursos naturais de propiedade común, externalidades; análise coste-beneficio, valor económico total, valor de uso/existencia/ opción; valoración directa/indirecta, transferibilidade de beneficios; economía da contaminación; política ambiental tal como impostos, subvencións, permisos intercambiabais, ou regulación e acordos internacionais.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Diagnosticar os efectos da actividade humana e económica sobre o medio natural.
A3	Coñecer e aplicar os conceptos básicos relacionados coa valoración económica dos ben ambientais.
A4	Coñecer os instrumentos de política ambiental, as súas aplicacións na práctica e efectos.
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudio.
B4	Ser capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade e formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúe reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.
B8	Desenvolver unha actitude de sensibilidade cara temas medioambientais.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Ser conscientes dos problemas ambientais e as súas ramificacións sociais.	Saber estar / ser	B8
Entender as diferentes posturas nos debates ambientais.	saber	B4
Comprender as razóns do deterioro ambiental dende unha perspectiva económica.	saber	A1
Entender os problemas medioambientais como un fallo do mercado, sen esquecer os posibles fallos do Estado na súa solución.	saber	B3
Entender o papel das regulacións e políticas medioambientais na xestión do medio ambiente e recursos naturais.	saber	A4
Coñecer os instrumentos de política ambiental, as súas aplicacións na práctica e efectos nas entidades/suxeitos afectados.	saber	A4
Comprender e aplicar os conceptos básicos relacionados coa valoración económica dos bens ambientais.	saber facer	A3
Coñecer as alternativas para a valoración dos bens ambientais.	saber facer	A3

Contidos

Tema	
LECCIÓN 1: INTRODUCCIÓN Á ECONOMÍA AMBIENTAL.	1.1. Interaccións entre economía e medio ambiente. 1.2. Introducción ó concepto de desenvolvemento sostible.

LECCIÓN 2: FALLOS DE MERCADO

- 2.1. Distribución e eficiencia do mercado.
- 2.2. Eficiencia e sostenibilidade.
- 2.3. Introducción ás externalidades.
- 2.4. Dereitos de propiedade.
- 2.5. Bens públicos.
- 2.6. Recursos de propiedade común.
- 2.7. Teorema de Coase, e negociación privada.
- 2.8. Fallos políticos.

LECCIÓN 3: POLÍTICA MEDIOAMBIENTAL.

- 3.1. Contextualización dos problemas de contaminación.
- 3.2. Instrumentos de mercado: taxas e impostos, subsidios.
- 3.3. Regulación e estándares: regulación, cotas, estándar mínimo seguro.
- 3.4. Instrumentos mixtos: permisos de emisións transferibles.
- 3.5. Comparación de instrumentos políticos.
- 4.6. Evidencia empírica e estudos de caso.

LECCIÓN 4: VALORACIÓN DO MEDIO AMBIENTE .

- 4.1. Análise custo-beneficio.
- 4.2. Desconto do futuro.
- 4.3. Introducción á economía do benestar.
- 4.4. Valor económico total.
- 4.5. Valores de uso, existencia e opción.
- 4.6. Métodos indirectos de valoración.
- 4.7. Métodos directos de valoración.
- 4.8. Estudio de casos.

LECCIÓN 5: INTRODUCCIÓN AO ANÁLISE MULTICRITERIA

- 5.1. Principios da análise multicriterio
- 5.2. Proceso da análise multicriterio.
- 5.3. Estudio de casos.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Prácticas de laboratorio	5	10	15
Estudo de casos/análises de situacións	5	10	15
Sesión maxistral	10	0	10
Probos de tipo test	1	34	35

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Prácticas de laboratorio	As prácticas presenciais de ordenador serán deseñados para reforzar e estender o entendemento dos conceptos teóricos dados nas leccións maxistrais a través da resolución numérica de problemas, situacións e estudos de caso.
Estudo de casos/análises de situacións	Nas clases presenciais examinaranse estudos de casos e evidencia empírica para unha aproximación á realidade da materia.
Sesión maxistral	Clases presenciais onde se expoñerán os conceptos clave da materia e se fomentará o aprendizaxe de xeito participativo e práctico.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	A docencia desta materia farase a través da exposición da mesma e a través dun conxunto de actividades a desenvolver polos alumnos tales como problemas a resolver, estudos de caso e lecturas a comentar. O material docente teórico e práctico será distribuído nas clases. Os alumnos tamén poderán acceder a este material a través da páxina web do Máster. O material de lectura que complementa aos libros de referencia que se utilicen no curso estará a disposición do alumno na biblioteca.
Prácticas de laboratorio	A docencia desta materia farase a través da exposición da mesma e a través dun conxunto de actividades a desenvolver polos alumnos tales como problemas a resolver, estudos de caso e lecturas a comentar. O material docente teórico e práctico será distribuído nas clases. Os alumnos tamén poderán acceder a este material a través da páxina web do Máster. O material de lectura que complementa aos libros de referencia que se utilicen no curso estará a disposición do alumno na biblioteca.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Prácticas de laboratorio	Asistencia ás prácticas e informe das mesmas.	10%
Estudo de casos/análises de situacións	Asistencia e participación activa na resolución dos estudos de caso.	5%

Sesión maxistral	Asistencia e participación activa.	15%
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellar elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	70

Otros comentarios sobre la Evaluación

Todos aqueles alumnos que non superen a materia, terán que facer unha proba tipo test, e no caso de que o alumno non entregará o longo do curso os informes das prácticas deberá entregalos.

Bibliografía. Fontes de información

CHAMP, P.; BOYLE, K.J.; BROWN, T.C., **A Primer on nonmarket valuation.**, 2003,
 AZQUETA, D., **Introducción a la economía ambiental**, 2007,
 LABANDEIRA, X.; LEÓN C. e VÁZQUEZ M. X., **Economía ambiental**, 2007,
 RIERA, P.; GARCIA, D.; KRISTOM, B. e BRANNLUND, R., **Manual de Economía Ambiental y de los Recursos Naturales**, 2005,
 ROMERO, C., **Economía de los recursos ambientales y naturales**, 1997,
 COMMON, M. e STAGL, S., **Ecological Economics**, 2005,
 FREEMAN, A.M., **The measurement of Environmental and Resource Values. Resource for the Future**, 1993,
 PERMAN, R.; MCGILVRAY, M. e COMMON, M., **Natural resource and environmental economics**, 2003,
 HANLEY, N.; SHOGREN, F. e WHITE, B., **Environmental economics. In theory and practice**, 1997,
 TIETENBERG, T., **Environmental and Natural Resource Economics**, 2006,
 ROMERO, C., **Teoría de la decisión multicriterio: conceptos, técnicas y aplicaciones.**, 1993,

Nesta lista atópase tanto a bibliografía básica coma a complementaria. A básica está formada polos seguintes documentos:

AZQUETA (2007); LABANDEIRA *et al.* (2007); RIERA *et al.* (2005) e ROMERO (1997).

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fundamentos e Estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental				
Asignatura	Fundamentos e Estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental			
Código	V03M019V01105			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Calzadilla Bouzón, Carlos Pérez Vázquez, Maria Jesús Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A materia denominada "Fundamentos e Estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental" constitúe, xunto coa denominada "Desenvolvemento da Avaliación de Impacto Ambiental (AIA)" o corpo do módulo formativo de "AVALIACIÓN AMBIENTAL DE PROXECTOS". A utilización da Avaliación de Impacto Ambiental como instrumento preventivo para o control ambiental de proxectos, comezou nos anos 60 en Estados Unidos de América. Tamén o Banco Mundial e outras institucións financeiras, viñan xa esixindo un procedemento de análise similar, para controlar o comportamento ambiental naqueles proxectos que ían financiar. A partires de 1980 convértese, no marco da Unión Europea, nunha ferramenta obrigatoria para determinados tipos de proxectos. Inda que o percorrido en Europa achégase xa aos 30 anos, é certo que hasta finais do século XX non colle forza en España, e tense acuñado escasa experiencia na primeira década da súa aplicación. Hoxe en día, as novas tecnoloxías, o despegue económico, o incremento da preocupación e información en materia de medio ambiente e a mellora progresiva da cualificación e formación ambiental, dos técnicos de institucións públicas e privadas, está a permitir un despegue importante desta ferramenta de xestión. Tamén é importante destacar o papel que, nesta evolución, teñen representado outras directivas europeas non relacionadas de xeito directo coa Avaliación de Impacto Ambiental, como son a Directiva INSPIRE, de acceso público á información cartográfica xerada con fondos públicos, e as Directivas que establecen os piares para o acceso a información e participación pública en materia ambiental. Este despegue conduce a esta disciplina a un nivel de profesionalización novo que require cada vez coñecementos máis especializados e aplicación de técnicas avanzadas (modelización, cartografía temática, utilización de ferramentas de análise socioeconómico, etc.). E, ao mesmo tempo, precisa de profesionais cunha importante visión global da problemática ambiental e capacitados para o traballo en equipos multidisciplinares. Esta materia, denominada "Fundamentos e Estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental", pretende ser facilitadora da visión global e da necesidade de integración do desenvolvemento industrial co medio ambiente, ao tempo que debe conseguir que o alumno se manexe con comodidade e seguridade no ámbito dun procedemento administrativo con marcado carácter técnico e certa complexidade procedimental. Sen embargo, será necesario completar o percorrido polo módulo, estruturado en dúas materias, esta primeira de carácter máis formal e a segunda de carácter máis técnico, para que o alumno conte cos coñecementos e habilidades necesarios para participar, como profesional, nun equipo de Avaliación de Impacto Ambiental.			

Competencias de titulación

Código

A7	Coñecer os fundamentos e a estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental.
A8	Deseñar, implantar e xestionar indicadores ambientais.
A9	Realizar unha análise de riscos ambientais.
A10	Coñecer o proceso de participación pública.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Enmarcar os proxectos técnicos no espazo normativo da AIA.	saber	A7
Coñecer metodoloxías para a elaboración dos estudos de avaliación de impacto ambiental.	saber	A7
Identificar as características e as fases de desenvolvemento temporal do procedemento administrativo de Avaliación de Impacto Ambiental.	saber	A7
Deseñar, implantar e xestionar indicadores ambientais eficaces e coherentes coas características do proxecto e máis do entorno.	saber facer	A8
Xerar unha análise de riscos ambientais cunha metodoloxía recoñecida (UNE 150008:2008).	saber facer	A9
Xestionar a participación pública.	saber facer	A10

Contidos

Tema
1. RESEÑA HISTÓRICA DA AVALIACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL (AIA).
2. MARCO LEGAL E PROCEDEMENTO ADMINISTRATIVO DA AIA.
3. O PROCESO DE PARTICIPACIÓN PÚBLICA.
4. CONTIDO E ESTRUCTURA DOS ESTUDOS DE IMPACTO AMBIENTAL.
5. MODELOS E TÉCNICAS PARA A AVALIACIÓN.
6. TIPOS DE PROXECTOS E CLAVES PARA A SÚA ANÁLISE. A INTEGRACIÓN AMBIENTAL.
7. OS INDICADORES AMBIENTAIS. DESEÑO, USO E MEDICIÓN.
8. CONFIGURACIÓN DO PROXECTO.
9. ANÁLISE DE RISCOS.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Sesión maxistral	13	35	48
Debates	2	0	2
Prácticas autónomas a través de TIC	3	14	17
Actividades introductorias	1	0	1
Probas de tipo test	1	0	1
Probas prácticas, de execución de tarefas reais e/ou simuladas.	1	5	6

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición de contidos teóricos co apoio de medios audiovisuais.
Debates	Discusión participativa sobre aspectos públicos da Avaliación de Impacto Ambiental e sobre a súa eficacia como ferramenta de prevención.
Prácticas autónomas a través de TIC	Breve demostración interactiva, a través de internet, de manexo de software para a produción de cartografía temática e Sistemas de Información Xeográfica.
Actividades introductorias	Discusión activa sobre conceptos básicos a fin de detectar pre-conceptos máis extendidos entre o grupo de alumnos.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
--------------	------------

Actividades introductorias	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos ás datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe. Para as prácticas a través de TIC utilizarase freeware que estará previamente cargado nos equipos en aula de informática.
Sesión maxistral	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos ás datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe. Para as prácticas a través de TIC utilizarase freeware que estará previamente cargado nos equipos en aula de informática.
Debates	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos ás datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe. Para as prácticas a través de TIC utilizarase freeware que estará previamente cargado nos equipos en aula de informática.
Prácticas autónomas a través de TIC	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos ás datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe. Para as prácticas a través de TIC utilizarase freeware que estará previamente cargado nos equipos en aula de informática.

Avaliación		
	Descrición	Calificación
Sesión maxistral	Asistencia e participación activa.	(1)
Debates	Asistencia e participación activa. Valorarase a participación e nivel de argumentación dos alumnos ante breves debates programados	(1) (2)
Prácticas autónomas a través de TIC	Asistencia e participación activa.	(1)
Actividades introductorias	Asistencia e participación activa.	(1)
Probas de tipo test	Exame tipo test de 30 preguntas de elección múltiple e/ou verdadeiro e falso	50%
Probas prácticas, de execución de tarefas reais e/ou simuladas.	Desenvolvemento dun traballo curto, teórico, a corrixir en público, a fin de que o grupo aprenda dos erros	15%

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación activa nas actividades indicadas supón un 30% da nota final. O control realizarase mediante a recollida de sinatura dos alumnos ao menos dúas veces en cada clase presencial.

(2) A participación e nivel de argumentación dos alumnos ante breves debates programados valorarase cun 5%.

En función do tipo de erros conceptuais e/ou actitudinais identificados a través do proceso de avaliación, estableceranse, no seu caso, recomendacións e pautas de mellora específicas.

En caso de que algún alumno suspenda, terá opción de desenvolver un segundo exame tipo test.

Bibliografía. Fontes de información

REAL DECRETO LEGISLATIVO 1/2008, de 11 de enero, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Evaluación de Impacto Ambiental de proyectos.,

LEY 4/1999, de modificación de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común.,

Normativa autonómica de impacto ambiental de las diferentes comunidades autónomas.,

BOSQUE SENDRA, J., Sistemas de Información Geográfica., 1997,

CEBRIÁN, J.A., Información geográfica y sistemas de información geográfica., 1992,

Convenio sobre la Evaluación de Impacto Ambiental en un Contexto Transfronterizo, 1991,
 GÓMEZ OREA, D., **Evaluación de impacto ambiental. Un instrumento preventivo para la gestión ambiental.**, 2003,
 GUTIERREZ PUEBLA, J.; GOULD, M., **SIG: Sistemas de Información Geográfica**, 1994,
 AENOR., **UNE 157921:2006. Criterios generales para la elaboración de estudios de impacto ambiental.**,
 CONSELLERÍA DO MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE., <http://medioambiente.xunta.es/>,
 MINISTERIO DEL MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO., <http://www.mma.es/portal/secciones/>,
 DIRECCIÓN GENERAL DEL MEDIO AMBIENTE DE LA UNIÓN EUROPEA., <http://ec.europa.eu/environment/eia/home.htm>,
 UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME., <http://www.unep.org/geo/>,
 EUROPEAN INTEGRATED POLLUTION PREVENTION AND CONTROL BUREAU., <http://eippcb.jrc.es/>,
 EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK., <http://www.eionet.europa.eu/>,
 ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE EVALUACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL., http://www.eia.es/web/00_comun/home.asp,
LEY 27/2006, de 18 de julio, por la que se regulan los derechos de acceso a la información, de participación pública y de acceso a la justicia en materia de medio ambiente (incorpora las Directivas 2,
Ley 9/2006, de 28 de abril, sobre evaluación de efectos de determinados planes y programas en el ambiente.,
LEY 16/2002, de 1 de julio, de prevención y control integrados de la contaminación.,
 CAMARERO, L. et al., **Medio Ambiente y Sociedad. Elementos de explicación sociológica.**, 2006,
 AENOR., **UNE 14063:2006. Gestión Ambiental. Comunicación Ambiental. Directrices y proyectos.**,
 AENOR., **UNE 150008:2008. Análisis y Evaluación del Riesgo Ambiental.**,
 EUROPEAN CENTRE OF NATURE CONSERVATION, <http://www.ecnc.nl/>,

Nesta lista atópase toda a bibliografía, a cal podemos dividir en:

NORMATIVA DE AVALIACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL:

REAL DECRETO LEGISLATIVO 1/2008, de 11 de enero, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Evaluación de Impacto Ambiental de proyectos.

LEY 4/1999, de modificación de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común.

Normativa autonómica de impacto ambiental de las diferentes comunidades autónomas.

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

BOSQUE (1997); CEBRIÁN (1992); Convenio sobre la Evaluación de Impacto Ambiental en un Contexto Transfronterizo; GÓMEZ (2003); GUTIÉRREZ Y GOULD (1994) y AENOR.

PÁXINAS WEB:

Consellería de Medio Ambiente, Territorio e Infraestructuras, Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, Dirección General de Medio Ambiente de la Unión Europea, United Nations Environment Programme, European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau, European Environment Information and Observation Network, European Centre of Nature Conservation e Asociación Española de Evaluación de Impacto Ambiental.

NORMATIVA SECTORIAL:

LEY 27/2006, de 18 de julio, por la que se regulan los derechos de acceso a la información, de participación pública y de acceso a la justicia en materia de medio ambiente.

Ley 9/2006, de 28 de abril, sobre evaluación de los efectos de determinados planes y programas en el ambiente.

LEY 16/2002, de 1 de julio, de prevención y control integrados en la contaminación.

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA:

CAMARERO *et al.* (2007), AENOR.

Recomendacións

Otros comentarios

Para mellorar os resultados do proceso de aprendizaxe recoméndanse o seguinte tipo de traballos persoais do alumno. Non se trata de traballos programados nin que se vaian a avaliar durante o desenvolvemento da materia, senón de traballos de automotivación que permiten acadar unha visión global e actual da situación relativa a Avaliación de Impacto Ambiental:

1. Intentar identificar algún proceso de información pública dalgún proxecto cercano, sometido a Avaliación de Impacto Ambiental e participar no proceso, conseguindo acceder ao documento público; posteriormente, facer o seguemento hasta a súa resolución.
 2. Ter acceso, a software (existe freeware) que permita facer ensaios e tentativas de manexo e xeración de cartografía temática.
 3. Realizar unha investigación autónoma, a través de internet, das fontes de consulta pública de datos, informes e cartografía, coa finalidade de acadar prácticas áxiles e eficientes na procura de datos para a aplicación no traballo.
 4. Intentar posicionarse, con argumentos técnicos, ante diferentes proxectos e/ou situacións polémicas que estean a saír nos medios de comunicación social, a fin de coñecer a nosa capacidade real para formular e defender, con rigor técnico, posicións que poidan ir, incluso, contra a corrente principal de opinión.
 5. Coñecer a normativa sobre o réxime xurídico das Administracións Públicas e o Procedemento administrativo común.
-

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Desenvolvemento da Avaliación de Impacto Ambiental				
Asignatura	Desenvolvemento da Avaliación de Impacto Ambiental			
Código	V03M019V01106			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Fernandez Bouzas, Jose Antonio Penedo Romero, Rafael Pérez Vázquez, Maria Jesús Piñeiro Garcia, Maria del Pilar Reyes Pantoja, Aimara			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A materia denominada "Desenvolvemento da Avaliación de Impacto Ambiental" constitúe, xunto coa denominada "Fundamentos e Estrutura da Avaliación de Impacto Ambiental" o corpo do módulo formativo de "AVALIACIÓN AMBIENTAL DE PROXECTOS". Esta materia pretende analizar os diferentes elementos do medio e dotar ao alumno de ferramentas para a predición, así como para o deseño de accións correctoras do impacto e de plans de vixilancia ambiental eficaces e economicamente viables. Unha vez completado este percorrido, estruturado en dúas materias, a primeira de carácter máis formal e esta última de carácter máis técnico, o alumno contará cos coñecementos e habilidades necesarios para participar, como profesional nun equipo de Avaliación de Impacto Ambiental.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Diagnosticar os efectos da actividade humana e económica sobre o medio natural.
A5	Coñecer e saber aplicar a lexislación nacional e internacional adicada á protección do medio ambiente.
A11	Desenvolver a Avaliación de Impacto Ambiental.
A12	Elaborar os documentos parciais que conforman o Estudo de Impacto Ambiental.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Estruturar, planificar e dotar orzamentariamente unha proposta de traballo para a elaboración do Estudo de Impacto Ambiental.	saber facer	A11
Implantar procesos de vixilancia ambiental.	saber facer	A11
Elaborar o Documento de Introducción do Estudo de Impacto Ambiental e manexalo correctamente.	saber facer	A12
Formular plans de seguimento e vixilancia ambiental (estruturar, planificar e dotar orzamentariamente).	saber facer	A12
Estruturar, dotar orzamentariamente e xestionar un programa de restauración ecolóxica ou un programa de medidas compensatorias.	saber facer	A11
Adquirir unha visión global sobre as interrelacións entre a actividade humana e os ecosistemas.	saber	A1
Identificar e manexar a normativa sectorial e específica aplicable.	saber facer	A5

Contidos

Tema

1. ALCANCE, IDENTIFICACIÓN DE FONTES E PLANIFICACIÓN DO TRABALLO DE CAMPO.

2. DESENVOLVEMENTO DO INVENTARIO.

Os puntos 2 a 9 desenvolveranse de xeito semellante para os diferentes elementos do medio:
Medio físico e biolóxico: xeoloxía, xeomorfoloxía, clima, hidroloxía, edafoloxía, flora e fauna, paisaxe, Medio socioeconómico: patrimonio cultural (arquitectónico, arqueolóxico, etnográfico), poboación e infraestruturas e servizos.

3. VALORACIÓN DO INVENTARIO.

4. CARACTERIZACIÓN E TIPOLOXÍA DOS IMPACTOS AMBIENTAIS.

5. ANÁLISE E VALORACIÓN DE ALTERNATIVAS.

6. PROPOSICIÓN DE MEDIDAS PROTECTORAS E CORRECTORAS.

7. OS PROGRAMAS DE RESTAURACIÓN ECOLÓXICA.

8. MEDIDAS COMPENSATORIAS.

9. PROGRAMA DE VIXILANCIA AMBIENTAL.

10. APLICACIÓN DAS NOVAS TECNOLOXÍAS Á AVALIACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Eventos docentes e/ou divulgativos	5	6	11
Estudo de casos/análises de situacións	2	33	35
Debates	2	0	2
Sesión maxistral	7	19	26
Probas de tipo test	1	0	1

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Eventos docentes e/ou divulgativos	Exposición de experiencia no ámbito dos espazos naturais e dos bens patrimoniais, a cargo de especialistas do ámbito da función pública.
Estudo de casos/análises de situacións	Utilización de casos reais adaptados ao tempo e espazo de desenvolvemento do curso. Pode ser o desenvolvemento en grupo dun Estudo de Impacto Ambiental ou ben do Plan de Vixilancia Ambiental.
Debates	Discusión participativa sobre aspectos públicos da Avaliación de Impacto Ambiental e sobre a súa eficacia como ferramenta de prevención.
Sesión maxistral	Exposición de contidos teóricos co apoio de medios audiovisuais.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos as datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe.
Eventos docentes e/ou divulgativos	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos as datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe.

Debates	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos as datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe.
Estudo de casos/análises de situacións	A atención ao alumno realizarase durante as horas lectivas do curso, sempre que esta intervención non rompa o ritmo da clase. En caso de que sexa necesario un apoio diferente, establecerase un sistema de traballo, a través do correo electrónico, directo co alumno. En ocasións puntuais, realizarase unha labor de tutoría nos días previos as datas de avaliación, preferiblemente no mesmo horario en que se desenvolve o resto do programa do máster. A corrección das probas de avaliación farase comentada, a fin de que constitúa ao tempo que unha avaliación, un mecanismo de retroalimentación no proceso de aprendizaxe.

Avaliación		
	Descrición	Calificación
Eventos docentes e/ou divulgativos	Asistencia e participación activa.	(1)
Estudo de casos/análises de situacións	Xa que na Avaliación de Impacto Ambiental o traballo en equipo multidisciplinar é fundamental, a avaliación deste traballo será homoxénea para todos os membros do grupo que teñan participado.	15 (1)
Debates	Asistencia e participación activa. Valorarase la participación e nivel de argumentación dos alumnos ante breves debates programados.	5 (1)
Sesión maxistral	Asistencia e participación activa.	(1)
Probas de tipo test	Exame tipo test de 30 preguntas de elección múltiple e/ou verdadeiro e falso.	50

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación activa nas actividades indicadas supón un 30% da nota final. O control realizarase mediante a recollida de sinatura dos alumnos ao menos dúas veces en cada clase presencial.

En función do tipo de erros conceptuais e/ou actitudinais identificados a través do proceso de avaliación, estableceranse, en cada caso, recomendacións e pautas de mellora específicas.

En caso de que algún alumno suspenda, terá opción de desenvolver unha serie de problemas e un segundo exame tipo test.

Bibliografía. Fontes de información

REAL DECRETO LEGISLATIVO 1/2008, de 11 de enero, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Evaluación de Impacto Ambiental de proyectos.,
LEY 4/1999, de modificación de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común.,
Normativa autonómica de impacto ambiental das diferentes comunidades autónomas.,
Convenio sobre la Evaluación de Impacto Ambiental en un Contexto Transfronterizo.,
 GOMEZ OREA, D., **Evaluación de impacto ambiental. Un instrumento preventivo para la gestión ambiental.,** 2003,
 AENOR., **UNE 157921:2006. Criterios generales para la elaboración de estudios de impacto ambiental.,**
 AGUILO ALONSO, M. et al., **Guía para la elaboración de estudios del medio físico. Contendio y metodología.,** 2004,
 CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE., <http://medioambiente.xunta.es/>,
 MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO., <http://www.mma.es/portal/secciones/>,
 DIRECCIÓN GENERAL DE MEDIO AMBIENTE DE LA UNIÓN EUROPEA., <http://ec.europa.eu/environment/eia/home.htm>,
 UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME., <http://www.unep.org/geo/>,
 EUROPEAN INTEGRATED POLLUTION PREVENTION AND CONTROL BUREAU., <http://eippcb.jrc.es/>,
 EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK., <http://www.eionet.europa.eu/>,
 ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE EVALUACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL., http://www.eia.es/web/00_comun/home.asp,
 MINISTERIO DE OBRAS PÚBLICAS, TRANSPORTES Y MEDIO AMBIENTE., **Serie Monográfica. Guías metodológicas para la elaboración de Estudios de Impacto ambiental.,**
 ESCRIBANO, M.M. et al., **Cátedra de Planificación y proyectos. ETSI Montes. El Paisaje.,** 1991,
 BUREL, F. Y BAUDRY, J., **Ecología del Paisaje. Conceptos, métodos y aplicaciones.,** 2002,
 IDAE., **Guía Metodológica de evaluaciones de iMpacto ambiental en pequeñas centrales hidroeléctricas.,** 1989,

Nesta lista atópase toda a bibliografía, a cal podemos dividir en:

NORMATIVA DE AVALIACIÓN DE IMPACTO AMBIENTAL:

REAL DECRETO LEGISLATIVO 1/2008, de 11 de enero, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Evaluación de Impacto Ambiental de proyectos.

LEY 4/1999, de modificación de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común.

Normativa autonómica de impacto ambiental de las diferentes comunidades autónomas.

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

Convenio sobre la Evaluación de Impacto Ambiental en un Contexto Transfronterizo; GÓMEZ (2003); AENOR; AGUILO (2004).

PÁXINAS WEB:

Consellería de Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible, Ministerio del Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, Dirección General de Medio Ambiente de la Unión Europea, United Nations Environment Programme, European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau, European Environment Information and Observation Network e Asociación Española de Evaluación de Impacto Ambiental.

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA:

Serie Monográfica. Guías metodológicas para la elaboración de Estudios de Impacto ambiental (Ministerio Obras Públicas, Transporte y Medio Ambiente); ESCRIBANO *et al.* (1991); BUREL Y BAUDRY (2002); IDAE (1989).

Recomendacións

Otros comentarios

Como apoio a esta materia, propóñense o mesmo tipo de accións individuais que na anterior:

1. Intentar identificar algún proceso de información pública dalgún proxecto cercano, sometido a Avaliación de Impacto Ambiental e participar no proceso, conseguindo acceder ao documento público; posteriormente, facer o seguemento hasta a súa resolución.
 2. Ter acceso, a software (existe freeware) que permita facer ensaios e tentativas de manexo e xeración de cartografía temática.
 3. Realizar unha investigación autónoma, a través de internet, das fontes de consulta pública de datos, informes e cartografía, coa finalidade de acadar prácticas áxiles e eficientes na procura de datos para a aplicación no traballo.
 4. Intentar posicionarse, con argumentos técnicos, ante diferentes proxectos e/ou situacións polémicas que estean a saír nos medios de comunicación social, a fin de coñecer a nosa capacidade real para formular e defender, con rigor técnico, posicións que poidan ir, incluso, contra a corrente principal de opinión.
 5. Coñecer a normativa sobre o réxime xurídico das Administracións Públicas e o Procedemento administrativo común
- A parte, é importante que se teña unha visión positiva e equilibrada das consecuencias do desenvolvemento humano e, particularmente do desenvolvemento industrial, de xeito que non se tomen posicións predeterminadas con poucos datos. A avaliación de impacto ambiental, ante todo debe ser rigurosa, científica e obxectiva, polo cal non deberían ter cabida prexuízos.
-

DATOS IDENTIFICATIVOS**As Bases da Avaliación Ambiental Estratéxica**

Asignatura	As Bases da Avaliación Ambiental Estratéxica			
Código	V03M019V01107			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	2	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Cantano Boyano, Alis Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A Lei de Avaliación Ambiental Estratéxica establece a obriga de realizar unha avaliación medioambiental dos Plans e Programas das Administracións Públicas, durante o proceso de preparación e adopción dos mesmos, de xeito anterior á súa aprobación. A Lei responde ás esixencias establecidas pola normativa europea e transpón a Directiva 2001/42/CE referente á Avaliación dos efectos de determinados plans e programas no medio ambiente. O obxectivo da Lei 9/2006 é promover un desenvolvemento sostible, acadar un elevado nivel de protección do medio ambiente e contribuír á integración dos aspectos ambientais na preparación e adopción de plans e programas, mediante a realización dunha avaliación ambiental daqueles que poidan ter efectos significativos sobre o medio ambiente. Para o desenvolvemento da Avaliación Ambiental Estratéxica, a administración responsable de avaliar o Plan ou Programa deberá previamente elaborar o Informe de Sostenibilidade Ambiental (ISA) de dito plan ou programa, o cal inclúe tódala información necesaria sobre cales son os impactos sobre o medio ambiente, cómo se solucionan e qué opcións ou alternativas son as mellores ambientalmente para acadar os obxectivos do Plan. O Informe de Sostenibilidade Ambiental (ISA) e o Plan Inicial pasan por un proceso de consulta pública, o cal incluírá así mesmo consultas transfronteirizas con outros países no caso de que poideran ser afectados polos plans que se elaborarán en España, para seren aprobado finalmente, no seu caso, pola autoridade competente. Esta asignatura proporcionará ao alumno as bases necesarias para comprender os requisitos e o obxectivo da Avaliación Ambiental Estratéxica.			

Competencias de titulación

Código	
A5	Coñecer e saber aplicar a lexislación nacional e internacional adicada á protección do medio ambiente.
A14	Elaborar un informe de sostenibilidade ambiental.
A15	Elaborar unha memoria ambiental.
B1	Identificar as fontes de información relevantes na materia.
B2	Saber analizar e sintetizar a información.
B4	Ser capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade e formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúe reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.
B8	Desenvolver unha actitude de sensibilidade cara temas medioambientais.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Aplicar os procedementos legais mediante os que téntase previr ou correxir os efectos ambientais de determinados plans e programas, introducindo criterios ambientais nas fases de toma de decisións anteriores ás de proxecto.	saber facer	A5
Acadar un elevado nivel de protección do medio ambiente e contribuír á integración dos aspectos ambientais na preparación e adopción de plans e programas.	Saber estar / ser	B8

Elaborar un informe de sostenibilidade ambiental coa amplitude, nivel de detalle e grado de especificación determinado polo órgano ambiental.	saber facer	A14
Celebrar as consultas pertinentes.	saber facer	B1
Elaborar unha memoria ambiental.	saber facer	A15
Avaliar criticamente o informe de sostenibilidade ambiental, o resultado das consultas e a memoria ambiental.	saber facer	B4
Entender a información sobre a aprobación do plan ou programa.	saber	B2

Contidos

Tema

BLOQUE 1: MARCO CONCEPTUAL DA AVALIACIÓN AMBIENTAL ESTRATÉXICA.	1.1. A avaliación ambiental estratéxica. 1.2. Antecedentes. 1.3. Marco conceptual da AAE. 1.4. Metodoloxía de síntese xeral para elaborar os elementos técnicos da AAE.
BLOQUE 2: MARCO LEGAL E INSTITUCIONAL.	2.1. Nivel da UE. 2.2. Nivel español: a lei 9/2006, de 28 de abril, sobre avaliación dos efectos de determinados plans e programas no medio ambiente. 2.3. Nivel autonómico.
BLOQUE 3: PLANIFICACIÓN. QUÉ É UN PLAN E CÓMO SE FAI.	3.1. Planificación. 3.2. Xustificación. 3.3. Instrumentos de planificación: políticas, plans, programas e proxectos. 3.4. Procedemento administrativo para aprobar un plan.
BLOQUE 4: PRINCIPIOS DE DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE, REFERENCIA E CRITERIOS PARA A INTEGRACIÓN AMBIENTAL.	4.1. O desenvolvemento sostible e os seus principios xerais. 4.2. Principios específicos de sostenibilidade. 4.3. A planificación orientada á xestión da demanda. 4.4. A cultura de xerar e avaliar múltiples alternativas. 4.5. Criterios operativos de sostenibilidade: a integración ambiental. 4.6. O modelo territorial como referencia.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Traballos tutelados	4	13	17
Sesión maxistral	6	15	21
Probas de tipo test	1	11	12

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballos tutelados	O estudante, de xeito individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia, que será presentado en clase.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballos tutelados	Os profesores que imparten a materia, así coma a coordinadora da mesma, estarán en todo momento a disposición do alumno, tanto por vía telemática (e-mail) como telefónicamente. Ademais, durante o periodo lectivo da materia os alumnos poderán concertar reunións tanto cos profesores como coa coordinadora para comentar calquer aspecto da materia.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Traballos tutelados	Valorarase o documento elaborado e a presentación realizada en clase.	20
Sesión maxistral	Valorarase a asistencia e participación activa.	20
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	60%

Otros comentarios sobre la Evaluación

En caso de que algún alumno suspenda, terá opción de desenvolver un segundo exame tipo test e traballo tutelado.

Bibliografía. Fontes de información

DIRECTIVA 2001/42/CE DEL PARLAMENTO EUROPEO Y DEL CONSEJO RELATIVA A LA EVALUACIÓN DE LOS EFECTOS DE, <http://www.siam-cma.org/lexislacion/doc.asp?id=81>,

GÓMEZ OREA, D., **Evaluación Ambiental Estratégica. Un Instrumento para Integrar el Medio Ambiente en la Elaboración de Planes y Programas.**, 2007,

LEY 9/2006, DE 28 DE ABRIL, SOBRE EVALUACIÓN DE LOS EFECTOS DE DETERMINADOS PLANES Y PROGRAMAS EN EL, <http://www.siam-cma.org/lexislacion/doc.asp?id=1072>,

ENVIRONMENTAL PROTECTION DEPARTMENT. THE GOVERNMENT OF HONG KONG SPECIAL ADMINISTRATIVE REGION. HONG, http://www.epd.gov.hk/epd/english/environmentinhk/eia_planning/sea/hksea_manual.html,

ONATE, J.; PEREIRA, D.; SURÁREZ, F.; RODRÍGUEZ, J.J. y CACHÓN, J., **Evaluación Ambiental Estratégica. La Evaluación Ambiental de Políticas, Planes y Programas.**, 2002,

RED DE AUTORIDADES AMBIENTALES.Evaluación ambiental de la programación 2007-2013., http://www.mma.es/secciones/raa/programacion_raa/e, 2004,

RED DE AUTORIDADES AMBIENTALES.Evaluación ambiental estratégica de la programación 2007-2013 del Fon, http://www.mma.es/secciones/raa/programacion_raa/e, 2006,

THE CITIES ALLIANCE. ICLEI.Liveable Cities. The Benefits of Urban Environmental Planning., http://www.unep.org/urban_environment/PDFs/Liveabl, 2007,

UNIÓN MUNDIAL PARA LA NATURALEZA. OFICINA REGIONAL PARA MESOAMÉRICA.Evaluación Ambiental Estratégica, <http://www.eia-centroamerica.org/archivos-de-usuar>, 2003,

UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE.Protocol on Strategic Environmental Assessment to the, <http://www.unece.org/env/eia/documents/legaltexts/>, 2003,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.Documento explicativo da, <http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/AAE.pdf>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.Procedemento de Avaliación, <http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/Procedem>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.Documento marco de refere, <http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/MarcoRef>, 2007,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.Modelo para acompañar á c, <http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/ModeloAA>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE.Especificacións técnicas, <http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/especTec>,

Nesta lista atópanse as referencias bibliográficas, tanto básicas coma complementarias. As básicas as forman os seguintes documentos:

DIRECTIVA 2001/42/CE DEL PARLAMENTO EUROPEO Y DEL CONSEJO RELATIVA A LA EVALUACIÓN DE LOS EFECTOS DE DETERMINADOS PLANES Y PROGRAMAS EN EL MEDIO AMBIENTE; GÓMEZ (2007) e LEI 9/2006, DE 28 DE ABRIL, SOBRE EVALUACIÓN DE LOS EFECTOS DE DETERMINADOS PLANES Y PROGRAMAS EN EL MEDIO AMBIENTE.

Esta bibliografía básica pódese atopar na páxina web da materia.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**A Práctica da Avaliación Ambiental Estratéxica**

Asignatura	A Práctica da Avaliación Ambiental Estratéxica			
Código	V03M019V01108			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Cantano Boyano, Alis Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				

Descrición general A Avaliación Ambiental Estratéxica é considerada hoxe en día un dos máis completos instrumentos de axuda á decisión sobre iniciativas de desenvolvemento de amplo alcance con potenciais efectos sobre o medio ambiente. Ao mesmo tempo, é considerada coma un proceso para integrar o concepto de sustentabilidade dende os máis altos niveis en que se adoptan as decisións acerca dos modelos de desenvolvemento.

A EAE é o equivalente da Avaliación de Impacto Ambiental (AIA) aplicada a Políticas, Plans e Programas (PPP), é dicir ós instrumentos de planificación que preceden ao proxecto nos procesos de toma de decisións e lle superan en nivel de abstracción e en amplitude dos eidos espacial e temático aos que afectan.

Unha e outra son instrumentos preventivos de xestión ambiental que obrigan a considerar o medio ambiente nas propostas de inversión; sen embargo tres características fundamentais diferencian á AAE de la AIA: 1) O carácter estratéxico dos impactos que considera; 2) O enfoque adaptativo, incluso proactivo, que adopta a AAE fronte ao fundamentalmente reactivo que soe caracterizar á AIA; 3) A visión integral que implican os impactos ambientais estratéxicos dun PPP, que non poden ser considerados nin entendidos illadamente, senón de xeito conxunto cos efectos económicos e sociais de tal xeito que a AAE pon de manifesto a importancia da coordinación e integración de tódalas avaliaciós.

Nesta asignatura estudarase o proceso de AAE e tódolos seus requirimentos en relación á documentación, consulta pública, amplitude de detalle e alcance, e prazos, así coma a metodoloxía estipulada para levar a cabo cada unha das fases do proceso de avaliación.

Competencias de titulación

Código	
A1	Diagnosticar os efectos da actividade humana e económica sobre o medio natural.
A5	Coñecer e saber aplicar a lexislación nacional e internacional adicada á protección do medio ambiente.
A10	Coñecer o proceso de participación pública.
A13	Entender e realizar o proceso da Avaliación Ambiental Estratéxica.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Identificar os aspectos críticos dun plan ou programa no medio ambiente.	saber	A1
Realizar o proceso de Avaliación Ambiental Estratéxica de plans e programas.	saber facer	A13
Identificar oportunidades e limitacións do plan ou programa para o medio ambiente.	saber facer	A13
Identificar os obxectivos ambientais do plan ou programa.	saber facer	A13
Avaliar cuantitativa e cualitativamente os impactos ambientais do plan ou programa.	saber facer	A13
Redactar os documentos técnicos (Informes Ambientais) nos que se basea a avaliación nos prazos e no xeito que especifica a Lei.	saber facer	A13
Deseñar plans de seguimento.	saber facer	A13
Analizar o entorno ambiental.	saber facer	A13
Realizar procesos de consulta pública con alto grado de participación e comprensión por parte do público interesado.	saber facer	A10

Contidos**Tema**

BLOQUE 1: ESTUDIO E DIAGNÓSTICO DO ENTORNO.	1.1. Definición e delimitación do entorno. 1.2. Elaboración do diagnóstico do entorno. 1.3. Integración do diagnóstico do entorno co diagnóstico do PP. 1.4. Diagnóstico de problemas. 1.5. Diagnóstico de potencialidades.
BLOQUE 2: FORMULACIÓN DE PROPOSTAS Ó PP.	2.1. Obxectivos, principios e directrices. 2.2. Xeración e avaliación de alternativas.
BLOQUE 3: METODOLOXÍA DE VERIFICACIÓN. ELABORACIÓN DO INFORME DE SOSTENIBILIDADE AMBIENTAL DUN PLAN OU PROGRAMA.	3.1. Contido legal mínimo do ISA.
BLOQUE 4: METODOLOXÍA ESPECÍFICA PARA O PLANEAMENTO URBANÍSTICO.	4.1. Metodoloxía para identificar e valorar impactos nos plans urbanísticos. 4.2. Presentación dun caso práctico.
BLOQUE 5: TÉCNICAS DISPONÍBLES.	5.1. Técnicas para a identificación de impactos estratéxicos. 5.2. Técnicas de carácter xeral.
BLOQUE 6: PROCESO DE PARTICIPACIÓN CIDADÁ.	6.1. Xeitos de participación. 6.2. A convención de Aarhus: aceso innovador.
BLOQUE 7: AVALIACIÓN AMBIENTAL ESTRETÉXICA DA PLANIFICACIÓN DA MOBILIDADE.	7.1 Criterios para planificar a mobilidade dende unha perspectiva sostenibilista. 7.2 Metodoloxía de AAE en plans de mobilidade urbana (PMU). 7.3 Metodoloxía de AAE de plans de mobilidade rexional e en decisións sobre infraestruturas de transporte. 7.4 Presentación de casos particulares.
BLOQUE 8: AXENDA 21.	8.1 Introducción á Axenda 21. 8.2 Metodoloxía de implantación.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Traballos tutelados	6	28	34
Sesión maxistral	8	18	26
Probas de tipo test	1	14	15

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballos tutelados	O estudante, de xeito individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia, que será presentado en clase.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballos tutelados	Os profesores que imparten a materia, así coma a coordinadora da mesma, estarán en todo momento a disposición do alumno tanto por vía telemática (e-mail) como telefónicamente. Ademais, durante o período lectivo da materia os alumnos poderán concertar reunións tanto cos profesores coma coa coordinadora para comentar calquer aspecto da mesma.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Traballos tutelados	Valorarase o documento elaborado e a presentación realizada en clase.	20
Sesión maxistral	Valorarase a asistencia e participación activa.	20
Probas de tipo test	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	60%

Otros comentarios sobre la Evaluación

En caso de que algún alumno suspenda, terá opción a desenvolver un segundo exame tipo test e un traballo tutelado.

Bibliografía. Fontes de información

GÓMEZ OREA, D., **Evaluación Ambiental Estratégica. Un Instrumento para Integrar el Medio Ambiente en la Elaboración de Planes y Programas.**, 2007,

Ley 9/2006, de 28 de abril, sobre evaluación de los efectos de determinados planes y programas en el,
<http://www.siam-cma.org/lexislacion/doc.asp?id=107>,

Directiva 2001/42/CE del Parlamento Europeo y del Consejo relativa a la evaluación de los efectos de,
<http://www.siam-cma.org/lexislacion/doc.asp?id=81>,

ENVIRONMENTAL PROTECTION DEPARTMENT. The Government of Hong Kong Special Administrative Region. Hong,
<http://www.epd.gov.hk/epd/english/environmentinhk/>,

ONATE, J.; PEREIRA, D.; SURÁREZ, F.; RODRÍGUEZ, J.J. e CACHÓN, J., **Evaluación Ambiental Estratégica. La Evaluación Ambiental de Políticas, Planes y Programas.**, 2002,

RED DE AUTORIDADES AMBIENTALES. Evaluación ambiental de la programación 2007-2013. Guía para los resp,
http://www.mma.es/secciones/raa/programacion_raa/e, 2004,

RED DE AUTORIDADES AMBIENTALES. Evaluación ambiental estratégica de la programación 2007-2013 del Fon,
http://www.mma.es/secciones/raa/programacion_raa/e, 2006,

THE CITIES ALLIANCE. ICLEI. Liveable Cities. The Benefits of Urban Environmental Planning.,
http://www.unep.org/urban_environment/PDFs/Liveab, 2007,

UNIÓN MUNDIAL PARA LA NATURALEZA. OFICINA REGIONAL PARA Mesoamérica. Evaluación Ambiental Estratégica,
<http://www.eia-centroamerica.org/archivos-de-usuar>, 2003,

UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. Protocol on Strategic Environmental Assessment to the,
<http://www.unece.org/env/eia/documents/legaltexts/>, 2003,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE. Documento explicativo da,
<http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/Procedem>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE. Documento marco de refere,
<http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/MarcoRef>, 2007,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE. Modelo para acompañar á,
<http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/ModeloAA>,

XUNTA DE GALICIA. CONSELLERÍA DE MEDIO AMBIENTE E DESENVOLVEMENTO SOSTIBLE. Especificacións técnicas,
<http://aae.medioambiente.xunta.es/aea/pdf/especTec>,

Nesta lista atópanse as referencias bibliográficas, tanto básicas coma complementarias. As básicas as compoñen os seguintes documentos:

Directiva 2001/42/CE del Parlamento Europeo y del Consejo relativa a la evaluación de los efectos de determinados planes y programas en el medio ambiente; GÓMEZ (2007) e Ley 9/2006, de 28 de abril, sobre evaluación de los efectos de determinados planes y programas en el medio ambiente.

Dita bibliografía básica pódese atopar na páxina web da materia.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**A Responsabilidade Social e o Goberno Corporativo**

Asignatura	A Responsabilidade Social e o Goberno Corporativo			
Código	V03M019V01109			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS 3	Seleccione OB	Curso 1	Cuatrimestre 1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Rodríguez Daponte, María del Rocio			
Profesorado	Bigne Alcañiz, Enrique Dopico Parada, Ana Isabel Gonzalez Vazquez, Encarnacion Rodríguez Daponte, María del Rocio			
Correo-e	rocio@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Nas últimas décadas, a empresa deixou de ser un mero axente económico, encargado de fabricar produtos e/ou prestar servizos para o consumidor final convertíndose nun ente inserto no entorno social e medioambiental co cal interactúa. Neste contexto desenvólvese a Responsabilidade Social Empresarial (RSE) que representa un novo modelo de xestión ou paradigma empresarial, de xeito que as empresas e institucións xa non se cuestionan se a RSE é una moda pasaxeira. Así, o interese e preocupación despertados co cambio de século pola RSE responde a unha realidade económica e social, presidida por escándalos de corrupción, a crise bursátil do ano 2000, os efectos negativos da globalización económica, o deterioro e a maior preocupación medioambiental e todo elo leva a un contexto no cal a empresa convértese nun axente social que ten que estar comprometido con todo o seu entorno, non só co económico senón tamén co social e medioambiental. A principal idea de RSE consiste en que unha organización ten a obriga de traballar para acadar unha mellora do benestar social, pódese asumir esta obriga de xeito voluntario ou pode ser imposta polas distintas autoridades. Baixo esta filosofía o cumprimento da lexislación vixente podería considerarse como unha acción de RSE. Non obstante, considérase que unha organización é socialmente responsable cando asume obrigacións a un nivel superior ao cumprimento das normas económicas e legais. Ante esta realidade nos primeiros anos do século XXI podemos afirmar que dous termos adquiriron unha especial relevancia, crecemento sostible e responsabilidade social da empresa.			

Competencias de titulación

Código	
A16	Diseñar e implantar na organización as medidas oportunas para convertela en empresa responsable e obter deste modo unha oportunidade empresarial.
A17	Dominar os métodos e técnicas da RSE.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Comprender a estratexia empresarial dende a óptica das RSE	saber	A16
Detectar unha oportunidade empresarial en base á RSE.	saber facer	A16
Implantar na organización as medidas oportunas para convertila en empresa responsable.	saber facer	A16
Dominar os métodos e as técnicas da RSE.	saber facer	A17

Contidos

Tema

BLOQUE 1: INTRODUCCIÓN. O CONCEPTO DE RESPONSABILIDADE SOCIAL EMPRESARIAL.

- 1.1. Evolución do concepto.
- 1.2. Diferencia coa ética empresarial.
- 1.3. Definicións e dimensión da RSE.
- 1.4. Alcance do concepto.
- 1.5. Vantaxes e inconvenientes para as organizacións.
- 1.6. Factores a favor e en contra da implantación da RSE.

BLOQUE 2: OS GRUPOS DE INTERESE OU STAKEHOLDERS.

- 2.1. A teoría dos grupos de interese.
- 2.2. Os stakeholders internos e externos.
 - 2.2.1. Empregados, accionistas e provedores.
 - 2.2.2. Clientes, competencia sociedade.
- 2.3. O papel das ONG, os sindicatos e as institucións públicas.

BLOQUE 3: MARCO INSTITUCIONAL E INICIATIVAS PARA O FOMENTO DA RSE.

- 3.1. A RSE como ferramenta de xestión empresarial.
- 3.2. A innovación empresarial e a RSE.
- 3.3. Iniciativas internacionais.
- 3.4. Códigos de conducta.
- 3.5. Normativa aplicable á RSE.

BLOQUE 4: A RSE DENDE A ÓPTICA DO MARKETING.

- 4.1. A comunicación da RSE.
- 4.2. A memoria de RSE como medio de comunicación.
- 4.3. Os stakeholders e a comunicación.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Resolución de problemas e/ou exercicios	5	5	10
Estudo de casos/análises de situacións	4	11	15
Traballos tutelados	1	18	19
Sesión maxistral	5	25	30
Probas de tipo test	1	0	1

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións axeitadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Sóese utilizar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos/análises de situacións	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, disgnosticalo e entrenarse en procedementos alternativos de solución.
Traballos tutelados	O estudante, de xeito individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma de/dos estudante/s que inclúe a búsqueda e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercizo ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) nas cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.
Estudo de casos/análises de situacións	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) nas cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.
Traballos tutelados	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) nas cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Resolución de problemas e/ou exercicios	Avaliarase a asistencia e participación na aula.	10
Estudo de casos/análises de situacións	Avaliaranse o desenvolvemento e/ou entrega dos casos prácticos que se realicen de xeito individual ou en grupo	15

Traballos tutelados	Avaliarase a entrega dos traballos solicitados polo profesor durante o transcurso do módulo.	15%
Sesión maxistral	Avaliarase a asistencia e participación na aula.	10
Probas de tipo test	Trátase dunha proba ao final do módulo orientada á avaliación dos conceptos desenvolvidos durante o mesmo.	50

Otros comentarios sobre la Evaluación

A valoración final do módulo será a composta polo exame final e a participación do alumno nas horas presenciais tanto de teoría como de prácticas.

Bibliografía. Fontes de información

BOWEN, H.R., **Social Responsibilities of the Businessman**, 1953,
CARROLL, A.B., **“The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders”**, 1991,
CARROLL, A.B., **“Corporate social responsibility. Evolution of a definitional construct”**, 1999,
ARAQUE, R. Y MONTERO, M.J., **La Responsabilidad Social de la empresa a debate**, 2006,
COMISIÓN EUROPEA, **Libro Verde. Fomentar un marco europeo para la responsabilidad social de las empresas**, 2001,
COMISIÓN EUROPEA, **Comunicación de la Comisión relativa a la RSE: una contribución empresarial al desarrollo sostenible**, 2002,
FERNANDEZ, R., **Administración de la Responsabilidad Social Corporativa**, 2005,
LOZANO, J.M.; ALBAREDA, L. Y ARENAS, D., **Tras la RSE**, 2007,
CONGRESO DE LOS DIPUTADOS, **Informe de la Subcomisión para potenciar y promover la Responsabilidad Social de las Empresas**, 2007,
DE LA CUESTA, M., **“El porqué de la responsabilidad social corporativa”**, 2004,
DE LA CUESTA, M. Y VALOR, C., **“Responsabilidad social de la empresa. Concepto, medición y desarrollo en España”**, 2003,
FORO de EXPERTOS DE RSE, **Sesiones I, II, III: Definición y ámbito de la RSE**, 2005,
FORO de EXPERTOS DE RSE, **Sesión IV: Informe de RSE como motor de la Responsabilidad Social**, 2006,
FORO de EXPERTOS DE RSE, **Sesión V: El desarrollo de la Responsabilidad Social de las Empresas en España**, 2007,
http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/documentation/index_es.htm,
http://circa.europa.eu/irc/empl/csr_eu_multi_stakeholder_forum/info/data/en/csr%20ems%20forum.htm,
MULLERAT, R., **En buena compañía: la Responsabilidad Social de las empresas**, 2007,
FORO de EXPERTOS DE RSE, **Sesión VI: Las políticas públicas de fomento y desarrollo de la Responsabilidad Social de las Empresas en España**, 2007,
<http://www.merco.info/>,
<http://www.club sostenibilidad.org/>,
<http://www.csreurope.org/>,
<http://www.empresaresponsable.com/>,
<http://www.etnor.org/html/publicaciones.htm>,
<http://www.foretica.es/>,
<http://www.fundacionentorno.org/>,
<http://www.globalreporting.org/>,
<http://www.observatoriorsc.org>,
<http://www.sa8000.org>,
<http://www.obcds.org>,
<http://www.diarioresponsable.com/>,
<http://www.europapress.es/epsocial/rsc/>,
VALOR, C. Y HURTADO, I., **Las empresas españolas y la responsabilidad social corporativa**, 2009,
NAVARRO, F., **Responsabilidad Social Corporativa: Teoría y Práctica**, 2008,

Nesta lista atópanse os documentos que compoñen a bibliografía, tanto básica como complementaria. Os que conforman a básica son os que se citan a continuación:

ARAQUE Y MONTERO (2006); COMISIÓN EUROPEA (2001); COMISIÓN EUROPEA (2002); FERNÁNDEZ (2005) e LOZANO et al. (2007).

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Verificación e Implantación da Responsabilidade Social Corporativa**

Asignatura	Verificación e Implantación da Responsabilidade Social Corporativa			
Código	V03M019V01110			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS 4	Seleccione OB	Curso 1	Cuatrimestre 1c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Rodríguez Daponte, María del Rocio			
Profesorado	Chouza Ponte, Alberto Mateo Troncoso, Noemia Philippot Fernandez, Jose Rodríguez Daponte, María del Rocio			
Correo-e	rocio@uvigo.es			
Web				

Descrición general Nos últimos anos, o desenvolvemento medioambiental unido a distintas inquietudes de tipo social foron continuo obxecto de preocupación para toda clase de individuos, empresas, organizacións e gobernos. Desde este concepto de desenvolvemento sostible, e como consecuencia da evolución da responsabilidade social da empresa, definiuse un informe que as empresas están comezando a publicar de modo regular: a Memoria de Sostenibilidade. Un documento que resume as principais actividades dunha entidade para contribuír ao desenvolvemento sostible, do seu desempeño en termos económicos, sociais e medioambientais. Ademais desta memoria, as empresas marcáronse o propósito da implantación dun sistema de normas que garanten o cumprimento dun desenvolvemento sostible. A elaboración de esas normas de xestión da RSC, así como a súa posible certificación son un campo de investigación aplicada que está en fase de definir. Existen normas e procedementos de distintas organizacións en RSC que poden ser válidas como referencias a aplicar. En resúmen, como continuación á materia anterior de Responsabilidade Social e Goberno Corporativo, é necesario profundizar na elaboración práctica das memorias de sostenibilidade e coñecer as ferramentas de implantación de normas de RSC nas empresas como complemento á parte estratéxica teórica da primeira materia.

Competencias de titulación

Código	
A17	Dominar os métodos e técnicas da RSE.
B2	Saber analizar e sintetizar a información.
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudo.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Elaborar unha memoria de sostenibilidade.	saber facer	B2
Coñecer os sistemas de xestión, normas, verificación e posibles certificacións en materia de RSC.	saber	A17
Procedimentar os sistemas de xestión.	saber facer	A17
Identificar as barreiras de implantación dun sistema de xestión.	saber facer	A17
Adquirir destreza e manexo da xestión dos RRHH implicados nos procesos de implantación de sistemas de xestión.	saber facer	B3

Contidos

Tema

BLOQUE 1: MEMORIA DE SOSTENIBILIDADE

- 1.1. Introducción: Visión global das memorias de sostenibilidade
- 1.2. Propósito da memoria de sostenibilidade
- 1.3. Orientación sobre o Marco de elaboración de memorias do GRI
- 1.4. Orientacións para a definición do contido da memoria
- 1.5. Principios para verificar a calidade da memoria
- 1.6. Orientacións sobre a cobertura da memoria

BLOQUE 2: IMPLANTACION DE NORMAS DE XESTION DA RSC

- 2.1. Concienciación e implicación da dirección.
- 2.2. Investimento económico.
- 2.3. Responsable de implantación e creación do grupo de traballo, comité de seguimento e área específica.
- 2.4. Análise da situación externa e interna previa á implantación. Diagnóstico de situación, fixación de misión, visión, cultura e obxectivos.
- 2.5. Elaboración das estratexias de actuación internas e externas de cada área.
- 2.6. Implementación da estratexia de cada área.
- 2.7. Elaboración dos indicadores de control e seguimento da implantación.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Resolución de problemas e/ou exercicios	3	16	19
Estudo de casos/análises de situacións	3	16	19
Traballos tutelados	1	18	19
Sesión maxistral	2	0	2
Probas de tipo test	1	40	41

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos/análises de situacións	Análise dun feito, problema ou caso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvolo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Traballos tutelados	O estudante, de xeito individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma de/dos estudante/s que inclúe a procura e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas e/ou exercicios	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) na cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.
Estudo de casos/análises de situacións	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) na cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.
Traballos tutelados	O alumno disporá dunhas horas de titorías (presenciais e virtuais) na cales poderá solventar as dúbidas surxidas no plantexamento e desenvolvemento das prácticas, estudo de casos e análise das situacións reais plantexadas polo profesor.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Resolución de problemas e/ou exercicios	Avaliarase a asistencia e participación na aula.	10
Estudo de casos/análises de situacións	Avaliaranse o desenvolvemento e/ou entrega dos casos prácticos que se realicen de xeito individual ou en grupos.	15
Traballos tutelados	Avaliarase a entrega dos traballos solicitados polo profesor durante o transcurso do módulo.	15%

Sesión maxistral	Avaliarase a asistencia e participación na aula.	10
Probas de tipo test	Trátase dunha proba ao final do módulo orientada á avaliación dos conceptos desenvolvidos durante o mesmo.	50

Otros comentarios sobre la Evaluación

A valoración final do módulo será a composta por un exame final e a participación do alumno nas horas presenciais tanto de teoría como de prácticas.

Bibliografía. Fontes de información

COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS, **Libro verde de la Responsabilidad Social de las Empresas**, 2001,
AUSTRIAN INSTITUTE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, **Guidelines: Reporting about sustainability, 7 steps to a successful sustainability report.**, 2003,
<http://www.globalreporting.org>,
<http://www.pemesostibleresponsable.org/>,
GLOBAL REPORTING INITIATIVE., **Sustainability Reporting Guidelines.**, 2003,
<http://www.foretica.es>,
<http://www.sa8000.org>,
Transparency in Corporate Reporting, 2003,
http://www.foretica.es/recursos/doc/Conocimiento_RSE/Norma_SGE_21/14128_2102102008111528.pdf,
GLOBAL REPORTING INITIATIVE., **Guía para la elaboración de memorias de sostenibilidad (V 3.0)**, 2006,

Nesta lista atópanse as referencias bibliográficas básicas e as complementarias. As básicas as compoñen as seguintes publicacións. O resto son as complementarias:

GLOBAL REPORTING INITIATIVE 82003); GLOBAL REPORTING INITIATIVE (2006) e a páxina web
http://www.foretica.es/recursos/doc/Conocimiento_RSE/Norma_SGE_21/14128_2102102008111528.pdf

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas en Empresas				
Asignatura	Prácticas en Empresas			
Código	V03M019V01111			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descriptores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	13	OB	1	2c
Lengua Impartición	Organización de empresas e márketing			
Departamento	Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Rodríguez Daponte, Maria del Rocio			
Profesorado	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar Rodríguez Daponte, Maria del Rocio			
Correo-e	rocio@uvigo.es			
Web				
Descripción general	...El objetivo fundamental de las prácticas en empresas es conseguir una formación integral del alumno, y que comprenda no sólo los conocimientos teóricos adquiridos en las aulas, sino también la manera de desarrollarlos en la vida real. De este modo, esta materia debería servir como un instrumento para que el alumno se pueda incorporar al mercado laboral con un mínimo de experiencia. Debería permitirle además conocer la realidad laboral de las empresas, adquirir experiencia y habilidades profesionales, así como aplicar en la práctica real de una empresa o institución los conocimientos adquiridos en sus estudios. En consecuencia, esta materia está muy vinculada con todos y cada uno de los módulos que se imparten durante la titulación.			

Competencias de titulación

Código	
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudio.
B6	Posuír as habilidades de aprendizaxe que lles permitan continuar estudiando dun xeito que haberá de ser en gran medida autodirixido ou autónomo.
B7	Saber traballar en equipo.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Poñer en práctica os coñecementos adquiridos na titulación nun entorno real	saber facer	B3
Acadar un mínimo de experiencia laboral directamente relacionada coa formación adquirida na titulación	Saber estar / ser	B3
Adquirir experiencia e habilidades profesionais.	saber facer	B3
Afacerse a traballar en equipo.	saber facer	B7
	Saber estar / ser	
Afacerse a resolver problemas de xeito autónomo.	saber facer	B6

Contidos

Tema
Os estudantes desenvolverán na empresa actividades ou proxectos concretos vencellados con temario do programa do Mestrado.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Presentacións/exposicións	10	0	10
Prácticas externas	300	0	300
Informes/memorias de prácticas	0	15	15

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

Descrición

Presentacións/exposición O alumno presentará a memoria de prácticas ante un tribunal.

Prácticas externas O alumno desenvolverá unha actividade relacionada co Mestrado nunha empresa ou institución durante o período determinado realizando as funcións asignadas.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Prácticas externas	O alumno será tutorizado por: 1) O seu titor da titulación, é dicir, asignaráselle un dos profesores responsables desta materia. 2) O seu titor na empresa ou institución na que o alumno realizará as súas prácticas.
Presentacións/exposicións	O alumno será tutorizado por: 1) O seu titor da titulación, é dicir, asignaráselle un dos profesores responsables desta materia. 2) O seu titor na empresa ou institución na que o alumno realizará as súas prácticas.
Pruebas	Descrición
Informes/memorias de prácticas	O alumno será tutorizado por: 1) O seu titor da titulación, é dicir, asignaráselle un dos profesores responsables desta materia. 2) O seu titor na empresa ou institución na que o alumno realizará as súas prácticas.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Presentacións/exposicións	Presentación oral da memoria de prácticas ante un tribunal.	10%
Prácticas externas	A empresa ou institución realizará un informe sobre o desenvolvemento das prácticas.	80%
Informes/memorias de prácticas	O alumno elabora un informe sobre a práctica realizada.	10%

Otros comentarios sobre la Evaluación

Bibliografía. Fontes de información

No referente á INFORMACIÓN BÁSICA:

Os recursos e fontes de información necesarios para a realización do informe do prácticum que deberán presentar os alumnos será de dous tipos:

- 1) A información relativa á empresa na que están a realizar as súas prácticas.
- 2) As pautas de contidos que lles serán entregadas ós alumnos por parte da Comisión Académica da titulación.

Respecto á INFORMACIÓN COMPLEMENTARIA, esta será:

Aquela que poidera establecer o profesor titor de cada alumno.

Acceso a internet

Recomendacións

Otros comentarios

Para seguir e progresar adecuadamente nesta materia é necesario ter cursado con anterioridade as outras materias que forman parte desta titulación.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Traballo Fin de Máster				
Asignatura	Traballo Fin de Máster			
Código	V03M019V01112			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimstre
	6	OB	1	2c
Lengua Impartición				
Departamento	Economía aplicada Organización de empresas e márketing Xeociencias mariñas e ordenación do territorio			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Dopico Parada, Ana Isabel Labandeira Villot, Francisco Javier Mendez Martinez, Gonzalo Piñeiro Garcia, Maria del Pilar Rodriguez Daponte, Maria del Rocio Rodriguez Mendez, Miguel Enrique			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	El objetivo fundamental del Proyecto Fin de Máster es que el alumno consiga una formación integral, mediante la realización de un análisis o informe de un caso, proyecto o experiencia vinculada a la gestión de algún aspecto del desarrollo sostenible. De este modo, esta materia debería servir como un instrumento para que el alumno adquiera las habilidades necesarias en la elaboración y redacción de informes, y en la presentación pública de los resultados de los mismos. Este tipo de habilidades son muy valoradas en el campo empresarial, tanto se si se trata de análisis para el consumo interno de una empresa como para trabajos de consultoría externa. En consecuencia, esta materia está muy vinculada con todos y cada uno de los módulos que se imparten durante la titulación..			

Competencias de titulación

Código	
B2	Saber analizar e sintetizar a información.
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudio.
B5	Saber comunicar as súas conclusións (e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan) a públicos especializados e non especializados dun xeito claro e sen ambigüidades.
B6	Posuír as habilidades de aprendizaxe que lles permitan continuar estudando dun xeito que haberá de ser en gran medida autodirixido ou autónomo.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Poñer en práctica os coñecementos adquiridos na titulación.	saber facer	B3
Elaborar e redactar informes.	saber facer	B2
Presentar públicamente os resultados de informes.	saber facer	B5
Afacerse a resolver problemas de xeito autónomo.	saber facer	B6

Contidos

Tema	
Os estudantes realizarán un traballo fin de Mestrado vencellado cos contidos do master. A continuación se relacionan algúns exemplos de posibles proxectos.	- Implantación de normas ISO 14000 e EMAS. - Implantación de normas de Responsabilidade Social. - Avaliación do impacto ambiental dun proxecto. - Valoración da implantación de procesos de produción limpos. - Implantación da loxística inversa nunha empresa. - Calibración do impacto dos impostos ambientais sobre as empresas enerxéticas.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Traballos tutelados	0	110	110
Presentacións/exposicións	20	10	30
Actividades introdutorias	10	0	10

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballos tutelados	O alumno de xeito individual elaborará un documento sobre un tema obxecto de estudio no Mestrado. Trátase dunha actividade autónoma que inclúe a búsqueda e recollida de información, lectura, comprensión, manexo de bibliografía, redacción, presentación, etc.
Presentacións/exposicións	Exposición individual por parte do alumno ante un tribunal do traballo fin de Mestrado.
Actividades introdutorias	Actividade encamiñada a informar ó alumno sobre o traballo que debe realizar.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Presentacións/exposicións	O alumno será titorizado para o desenvolvemento do traballo fin de Mestrado por un titor nomeado pola Comisión Académica do Mestrado.
Actividades introdutorias	O alumno será titorizado para o desenvolvemento do traballo fin de Mestrado por un titor nomeado pola Comisión Académica do Mestrado.
Traballos tutelados	O alumno será titorizado para o desenvolvemento do traballo fin de Mestrado por un titor nomeado pola Comisión Académica do Mestrado.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Traballos tutelados	Avaliarase a realización do traballo tanto no seu contido e redacción coma na súa presentación.	70
Presentacións/exposicións	Avaliarase a exposición oral e a utilización de medios gráficos (exemplo Power Point), así coma a asistencia a tódalas presentacións dos alumnos do Mestrado.	30

Otros comentarios sobre la Evaluación

No desenvolvemento do traballo fin de Mestrado valorarase tanto o contido coma a presentación, tanto escrita como oral.

Bibliografía. Fontes de información

Os recursos e fontes de información necesarios para a realización do Proxecto Fin de Máster serán de dous tipos:

- 1) Aqueles que poidera establecer o profesor titor de cada alumno.
- 2) As pautas de contidos que lles serán entregadas ós alumnos por parte da Comisión Académica da titulación.

Recomendacións

Otros comentarios

Para seguir e progresar adecuadamente nesta materia é necesario ter cursado con anterioridade as outras materias que forman parte desta titulación.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Normas de Xestión Medioambiental e Auditorías				
Asignatura	Normas de Xestión Medioambiental e Auditorías			
Código	V03M019V01201			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	2c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Cánovas Suárez, Juan Carlos Fernández Alcalá, José M ^a Piñeiro Garcia, Maria del Pilar Valdes Fernandez, Jose Luis Yañez Calvo, Luis			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A materia "Normas de xestión medioambiental e auditorías" forma parte do módulo "Xestión medioambiental na empresa" e presenta as principais normas a disposición das empresas para implantar un sistema de xestión medioambiental e realizar a súa auditoría. Complementase coa materia "Instrumentos de xestión medioambiental e optimización de custos", que tamén forma parte deste módulo.			

Competencias de titulación

Código	
A5	Coñecer e saber aplicar a lexislación nacional e internacional adicada á protección do medio ambiente.
A18	Saber configurar un sistema de xestión medioambiental.
A19	Entender o proceso de auditorías dos sistemas de xestión medioambiental.
A20	Comprender en qué consiste a optimización técnica, económica e ambiental dos procesos productivos.
B2	Saber analizar e sintetizar a información.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Configurar a organización do sistema de xestión medioambiental dende o coñecemento dos aspectos normativos e reglamentarios.	saber facer	A18
Apreciar os aspectos medioambientais de calquera organización para a súa corrección e adaptación ás exigencias lexislativas.	saber facer	A18
Integrar conceptos de organización e planificación para o desempeño profesional.	saber facer	A18
Apreciar a formación continuada para manter criterios de calidade e de mellora continuada.	saber	A18
Entender o proceso de auditoría.	saber	A19
Operar con normativas, reglamentos e lexislación para a implementación de Sistemas de Xestión Medioambiental e as súas Auditorías	saber facer	A5
Realizar actos profesionais encamiñados á optimización técnica, económica e ambiental de procesos productivos, para reducir os deterioros ambientais e racionalizar o uso dos recursos.	saber facer	A20
Planificar o traballo metodoloxicamente para mellorar a capacidade de análise y de síntese.	saber facer	B2

Contidos

Tema	
BLOQUE 1: INTRODUCCIÓN Á XESTIÓN MEDIOAMBIENTAL EMPRESARIAL.	1.1. Estratexias empresariais fronte á problemática ambiental. 1.2. Innovacións ambientais e competitividade. 1.3. As estratexias ambientais preventivas. 1.4. Imposición legal versus control voluntario da xestión medioambiental.

BLOQUE 2: CONCEPTOS BÁSICOS DE NORMALIZACIÓN.

- 2.1. Conceptos básicos e xerais.
- 2.2. Tipos de documentos normativos.
- 2.3. Normalización internacional.
- 2.4. A división de normalización de AENOR.
- 2.5. Normalización de sistemas de xestión ambiental.
- 2.6. Novas tendencias en normalización.

BLOQUE 3: SISTEMAS DE XESTIÓN MEDIOAMBIENTAL (SXMA).

- 3.1. Concepto y modelos de referencia
- 3.2. Estrutura funcional e organizacional dun SXMA.
- 3.3. Certificación e/ou rexistro do SXMA.
- 3.4. Custos e Beneficios potenciais da implantación dun SXMA.
- 3.5. Sistemas de xestión integrados: calidade, medio ambiente e prevención de riscos laborais.

BLOQUE 4: A NORMA UNE-EN-ISO 14001:2004.

- 4.1. Aplicación e estrutura da serie 14000.
- 4.2. Política medioambiental.
- 4.3. Planificación.
- 4.4. Implantación e funcionamento.
- 4.5. Comprobación e acción correctora.
- 4.6. Revisión pola dirección.

BLOQUE 5: O REGLAMENTO COMUNITARIO DE ECOXESTIÓN E ECOAUDITORÍA AMBIENTAL (EMAS III).

- 5.1. Estrutura e características.
- 5.2.. Análise ambiental inicial.
- 5.3. Aspectos Ambientais. Identificación e avaliación.
- 5.4. Outros elementos adicionais a ISO 14001.
- 5.5. Declaración ambiental.
- 5.6. Proceso de verificación, validación e rexistro.
- 5.7. Logotipos.
- 5.8. Comparativa requisitos ISO 14001:2004 vs. EMAS III
- 5.9. Vantaxes, dificultades e inconvenientes.

BLOQUE 6: AUDITORÍAS.

- 6.1. Normas e definicións.
- 6.2. Tipos de auditorías en función do suxeito: auditorías internas e auditorías externas.
- 6.3. Tipos de auditorías en función do obxecto: auditorías do sistema de xestión, auditorías de procesos, auditorías de produtos e auditorías de subcontratistas.
- 6.4. O proceso da auditoría.
- 6.5. Características e capacitación dos auditores.
- 6.6. Auditoría de sistemas integrados.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Estudo de casos/análises de situacións	10	5	15
Sesión maxistral	18	12	30
Probas de tipo test	1	29	30

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	Exposición dos conceptos teóricos da materia coa axuda de medios audiovisuais.
Sesión maxistral	Presentación de estudos de caso para observar a implantación dos sistemas de xestión medioambiental e as auditorías na práctica.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	No transcurso da sesión maxistral ou o estudo de casos, o profesor resolverá as dúbidas que lle podan surxir ó alumno.
Estudo de casos/análises de situacións	No transcurso da sesión maxistral ou o estudo de casos, o profesor resolverá as dúbidas que lle podan surxir ó alumno.

Avaliación

	Descrición	Calificación
Estudo de casos/análises de situacións	Asistencia e participación activa.	(1)
Sesión maxistral	Asistencia e participación activa.	(1)

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación activa do alumno nas actividades presenciais sinaladas suón un 30% da nota final.

En caso de que o alumno non supere a materia, deberá repetir o exame.

Bibliografía. Fontes de información

- ABRIL SÁNCHEZ, C.E.; ENRÍQUEZ PALOMINO, A. y SÁNCHEZ RIVERO, J.M., **Manual para la integración de sistemas de gestión.**, 2006,
- ARAGÓN CORREA, J.A., **Empresa y medio ambiente. Gestión estratégica de las oportunidades medioambientales.**, 1998,
- CLAVER CORTÉS, E.; MOLINA AZORÍN, J.F. Y TARÍ GUILLÓ, J.J., **Gestión de la calidad y gestión medioambiental. Fundamentos, herramientas, normas ISO y relaciones.**, 2004,
- CONDE, J., **Empresa y medio ambiente: hacia la gestión sostenible.**, 2003,
- CONESA FERNÁNDEZ-VITORA, V., **Los instrumentos de la gestión ambiental en la empresa.**, 1997,
- DEL BRÍO GONZÁLEZ, J.A. Y JUNQUERA CIMADEVILLA, B., **Medio ambiente y empresa: de la confrontación a la oportunidad.**, 2001,
- DURÁN ROMERO, G., **Empresa y medio ambiente. Prácticas de gestión ambiental.**, 2007,
- GRANERO CASTRO, J. y FERRANDO SÁNCHEZ, M., **Cómo implantar un sistema de gestión ambiental según ISO 14001:2004.**, 2007,
- HUNT, D. y JOHNSON, C., **Sistemas de gestión medioambiental.**, 1996,
- LUDEVID, M., **La gestión ambiental de la empresa.**, 2000,
- MELLADO ROMERA, M.D., **La gestión integrada de la calidad.**, 2006,
- MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE, **Guía para la elaboración de la declaración medioambiental según el Reglamento (CE) Nº 761/2001 (EMAS).**,
- RODRÍQUEZ, M.A. y RICART, J.E., **Dirección Medioambiental de la Empresa. Gestión Estratégica del Reto Medioambiental: Conceptos, Ideas y Herramientas.**, 1988,
- RUESGA, S. y DURÁN, G., **Empresa y medio ambiente.**, 1995,
- SEOÁNEZ CALVO, M. y ANGULO AGUADO, I., **Manual de gestión medioambiental de la empresa: sistemas de gestión medioambiental, auditorías medioambientales, evaluación de impacto ambiental y otras estrategias.**, 1999,
- Reglamento (CE) Nº 1221/2009 relativo a la participación voluntaria de organizaciones en un sistema comunitario de gestión y auditoría medioambientales (EMAS)**, 2009,
- Norma UNE-EN-ISO 14001:2004**, 2004,

Nesta lista atópase tanto a bibliografía básica coma a complementaria. A básica está formada polos seguintes documentos:

ARAGÓN (1998), DEL BRÍO Y JUNQUERA (2001), DURÁN (2007) e polos documentos oficiais:

- Reglamento (CE) Nº 196/2006 de la Comisión de 3 de febrero de 2006 por el que se modifica el anexo I del Reglamento (CE) Nº 761/2001 del Parlamento Europeo y del Consejo para tener en cuenta la norma europea EN-ISO 14001:2004, y se deroga la Decisión 97/265/CE.

- Norma UNE-EN-ISO 14001:2004

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Instrumentos de Xestión Medioambiental e Optimización de Custos				
Asignatura	Instrumentos de Xestión Medioambiental e Optimización de Custos			
Código	V03M019V01202			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	2	OB	1	2c
Lingua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Organización de empresas e márketing			
Coordinador/a	Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Profesorado	Aragón Correa, Juan Alberto Chamorro Mera, Antonio Durán Romero, Gemma Piñeiro Garcia, Maria del Pilar			
Correo-e	otremo@uvigo.es			
Web				
Descrición general	A materia "Instrumentos de Xestión Medioambiental da Empresa e Optimización de Custos" forma parte do módulo "Xestión Medioambiental da Empresa" e é a continuación da materia "Normas de Xestión Medioambiental e Auditorías".			
	Neste módulo trátanse catro temas fundamentais na xestión medioambiental das empresas: o ecodiseño, a análise do ciclo de vida, o ecoetiquetado dos produtos e a loxística inversa.			

Competencias de titulación	
Código	
A21	Entender o ecodiseño e saber integralo na xestión da empresa.
A22	Realizar unha análise de ciclo de vida.
A23	Coñecer o etiquetado ecolóxico.
B5	Saber comunicar as súas conclusións (e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan) a públicos especializados e non especializados dun xeito claro e sen ambigüidades.

Competencias de materia		
Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Coñecer as metodoloxías de ecodiseño.	saber	A21
Identificar os materiais e produtos con menor impacto sobre o medio ambiente.	saber	A21
Coñecer os métodos para integrar o ecodiseño dentro do sistema de xestión da empresa.	saber	A21
Coñecer a metodoloxía para realizar unha análise de ciclo de vida.	saber	A22
Manexar as ferramentas informáticas para levar a cabo análise de ciclo de vida.	saber facer	A22
Coñecer o etiquetado ecolóxico.	saber	A23
Desenvolver sistemas de comunicación para trasladar aos usuarios a bondade ambiental dos produtos a través dos sistemas de etiquetado ecolóxico.	saber facer	B5

Contidos	
Tema	
BLOQUE 1: OS INSTRUMENTOS DE XESTIÓN MEDIOAMBIENTAL.	1.1. Sistemas de xestión medioambiental. 1.2. Análise do ciclo de vida do produto. 1.3. O ecodiseño. 1.4. O ecoetiquetado dos produtos. 1.5. Loxística inversa.
BLOQUE 2: ESTRATEXIA DE NEGOCIO MEDIOAMBIENTAL E VANTAXE COMPETITIVA.	2.1. Tipos de estratexia de negocio medioambiental. 2.2. Criterios para a selección das estratexias de negocio medioambiental.

Planificación			
	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Estudo de casos/análises de situacións	10	5	15
Sesión maxistral	14	4	18
Probas de tipo test	1	16	17

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente	
	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	Utilización de casos reais de empresas coas que se pretende facilitar a comprensión deses instrumentos ó ver cómo as empresas os aplican.
Sesión maxistral	Exposición de contidos teóricos co apoio de medios audiovisuais.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	No transcurso da sesión maxistral e no estudo de casos o profesor resolverá as dúbidas que lle poidan xurdir ao alumno.
Estudo de casos/análises de situacións	No transcurso da sesión maxistral e no estudo de casos o profesor resolverá as dúbidas que lle poidan xurdir ao alumno.

Avaliación		
	Descrición	Calificación
Estudo de casos/análises de situacións	Asistencia e participación activa.	(1)
Sesión maxistral	Asistencia e participación activa.	(1)
Probas de tipo test	Proba para avaliar as competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta e onde os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	70

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) A asistencia e participación activa do alumno nas actividades presenciais sinaladas supón un 30% da nota final.

No caso de que o alumno non supere a materia, deberá repetir o exame.

Bibliografía. Fontes de información

ANTÚN CABALLA, J.P., **Logística inversa**, 2004,
 ARANDA USÓN, A. E ARANDA USÓN, J.A.; ZABALZA BRIBIÁN, I.; MARTÍNEZ GRACIA, A. E SCARPELLINI, S., **Análisis del ciclo de vida como herramienta de gestión empresarial**, 2006,
 CAPUZ RIZO, S.; FERRER GISBERT, P.; GÓMEZ NAVARRO, T.; VIVANCOS BONO, J.L.; LÓPEZ GARCÍA, R.C.; VIÑO, **Ecodiseño. Ingeniería del ciclo de vida para el desarrollo de productos sostenibles**, 2002,
 CEPYME ARAGÓN, **Guía práctica para la aplicación del ecodiseño**, 2007,
 IHOBE., **Guía de evaluación de los aspectos ambientales de producto**, 2006,
 IHOBE., **Guía de evaluación de los aspectos ambientales de producto**, 2006,
 PARDAVE LIVIA, W., **Estrategias ambientales: de las 3R a las 10 R**, 2007,
 PÉREZ PÉREZ, A.; RODRÍGUEZ-BADAL, M.A. E SABRIÀ MIRACLE, F., **Logística inversa**, 2003,
 RIERADEVALL, R. E MONTMANY, M., **Ecoproducte / Ecodisseny**, 2005,
 RIERADEVALL, R.; MILA, L.; SAMITIER, S. E MASFERRER, E., **Política integrada de producto**, 2002,
 RIERADEVALL, J. E VINYETS, J., **Ecodiseño y ecoproducto**, 1999,
 SANZ, M.J.; MASTRAL, A., **Apuntes para la sostenibilidad Nº 2. Ecodiseño. Necesidad social y oportunidad empresarial**, 2008,
 WENZEL, H.; HAUSCHILD, M. E ALTING, L., **Environmental Assessment of Products (vol.1). Methodology, tools and case studies in product development**, 1997,

Nesta lista atópase tanto a bibliografía básica coma a complementaria. A básica está formada polos seguintes documentos:

ANTÚN (2004), ARANDA *et al.* (2006) e CAPUZ *et al.* (2002).

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enerxías Renovables				
Asignatura	Enerxías Renovables			
Código	V03M019V01203			
Titulación	Máster Universitario en Xestión do Desenvolvemento Sostible			
Descritores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimstre
	3	OB	1	2c
Lengua Impartición				
Departamento	Dpto. Externo Economía aplicada			
Coordinador/a	Labandeira Villot, Francisco Javier			
Profesorado	Calleja Mediano, Miguel Francisco Collado Alonso, Pablo Hernández González, José Cayetano Labandeira Villot, Francisco Javier Rivier Abbad, Juan Serrano López, Carlos			
Correo-e	xavier@uvigo.es			
Web				
Descrición general	Con esta asignatura preténdese que o alumno adquira unha visión xeral do negocio das enerxías renovables; da súa situación actual, das súas perspectivas de desenvolvemento e dos factores empresariais de éxito que lle caracterizan. Para elo definiuse un programa estruturado en cinco bloques docentes: no primeiro sitúanse as renovables no contexto enerxético actual; no segundo analízanse os marcos de apoio destas tecnoloxías e as novidades que introducirá a nova Directiva de Renovables a este respecto; no terceiro estúdase cada unha das tecnoloxías dende unha triple perspectiva tecnolóxica, económica e de negocio; no cuarto, analizarase dende un punto de vista práctico a promoción, valoración, financiación e explotación das instalacións renovables; e, por último, amósanse os principais instrumentos para analizar as inversións en renovables. En consecuencia, esta materia está moi vencellada cos módulos impartidos con anterioridade na titulación, así como coa outra materia do módulo "Enerxía e cambio climático", na que se tratarán cuestións específicas arredor do protocolo de Kioto e as súas implicacións para a xestión empresarial e das institucións en xeral.			

Competencias de titulación

Código			
A24	Coñecer as enerxías renovables e as súas implicacións.		
B3	Saber aplicar os coñecementos adquiridos e resolver problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudo.		
B4	Ser capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade e formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúe reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.		

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Entender os efectos negativos da utilización de fontes enerxéticas non renovables.	saber	A24
Entender os factores dinamizadores das enerxías renovables.	saber	A24
Entender os factores claves nos que desenvolven as renovables.	saber	A24
Entender a problemática económica, tecnolóxica e normativa das principais tecnoloxías renovables.	saber	A24
Deseñar procesos para a implantación das centrais de produción de enerxías renovables.	saber facer	B3
Entender as limitacións do papel das enerxías renovables	saber	B4
Optimizar e xestionar a enerxía.	saber facer	B3

Contidos

Tema	
------	--

BLOQUE 1: AS ENERXÍAS RENOVABLES NO CONTEXTO ENERXÉTICO ACTUAL.	1.1. Peso das renovables no mix enerxético internacional. 1.2. Evolución da produción renovable. 1.3. Principais mercados internacionais. 1.4. Contribución das renovables á consecución de obxectivos internacionais en materia de cambio climático.
BLOQUE 2: MARCOS DE APOIO E DIRECTIVA DE RENOVABLES.	2.1. Descrición dos principais marcos de apoio ás renovables. Análise detallada dos casos máis exitosos. 2.2. Principais elementos da Directiva de Renovables. 2.3. Relación da Directiva de Renovables co resto de elementos do Paquete Verde 20/20/20. 2.4. Impacto da proposta de Directiva de Renovables sobre os marcos de apoio nacionais.
BLOQUE 3: SITUACIÓN DAS TECNOLOXÍAS.	3.1. Panorama actual das tecnoloxías renovables. 3.2. Descrición de cada una delas. 3.3. Análise de potencial. 3.4. Principais barreiras á implantación.
BLOQUE 4: PROMOCIÓN E EXPLOTACIÓN DAS RENOVABLES.	4.1. Promoción das centrais renovables. 4.2. Explotación de centrais renovables. 4.3. Análise de casos prácticos.
BLOQUE 5: ANÁLISE ECONÓMICA.	5.1. Principais instrumentos da análise económica e financeira para analizar o sector renovable. 5.2. O Plan de negocio. 5.3. Valoración dun proxecto. 5.4. Análise de riscos.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Estudo de casos/análises de situacións	5	10	15
Resolución de problemas e/ou exercicios	5	10	15
Sesión maxistral	10	0	10
Probas de tipo test	1	34	35

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodoloxía docente

	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	Análise dun feito, problema ou caso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución para ver a aplicación dos conceptos teóricos na realidade.
Resolución de problemas e/ou exercicios	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia.
Sesión maxistral	Exposición dos principais contidos teóricos da materia coa axuda de medios audiovisuais.

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Calificación
Estudo de casos/análises de situacións	Valorarase a asistencia e a participación activa.	(1)
Sesión maxistral	Valorarase a asistencia e a participación activa.	(1)
Probas de tipo test	Incluirán a realización de cuestionarios vinculados ás diferentes actividades presenciais propostas.	80

Otros comentarios sobre la Evaluación

Cando o alumno non superase a materia a través da avaliación continua, é dicir, na primeira convocatoria de acordo coas pautas indicadas no recadro anterior, realizarase unha segunda convocatoria no mes de xullo que consistirá na realización dun exame final con preguntas de tipo test.

(1) A asistencia e participación activa dos alumnos nas actividades presenciais indicadas supón un 20% da nota final.

Bibliografía. Fontes de información

INSTITUTO PARA LA DIVERSIFICACIÓN Y AHORRO DE ENERGÍA (IDAE)., **Plan de Fomento de las Energías Renovables.**, 1996,

ASOCIACIÓN DE PRODUCTORES DE ENERGÍAS RENOVABLES (APPA)., <http://www.appa.es/>,

PLATAFORMA EMPRESARIAL EÓLICA., <http://www.plataformaeolicaempresarial.com/>,

Propuesta de Directiva del Parlamento y del Consejo relativa al fomento del uso de la energía procedente de fuentes renovables 2008/0016 (COD).,

(MITyC)., **Plan de Energías Renovables 2005-2010.**,

AGENCIA INTERNACIONAL DE LA ENERGÍA., **Renewable Energy: Market & Policy Trends in IEA Countries.**, 2004,

BOYLE, G., **Renewable Energy. Power for a Sustainable Future.**, 1996,

DOMINGO LÓPEZ, E., **Régimen Jurídico de las Energías Renovables y la Cogeneración Eléctrica.**,

INSTITUTO PARA LA DIVERSIFICACIÓN Y AHORRO DE ENERGÍA (IDAE)., **Manuales de Energías Renovables.**, 1996,

RODRÍGUEZ AMENEDO, J.L.; BURGOS DÍAZ, J.C. Y ARNALTE GÓMEZ, S., **Sistemas Eólicos de Producción de Energía Eléctrica.**, 2003,

PEÑA SÁNCHEZ DE RIVERA, D., **Estadística Modelos y métodos.**, 1993,

PINEDA, M., **Energía de la biomasa: Realidades y perspectivas.**, 1998,

SCHEER, H., **Economía Solar Global.**, 2000,

SORENSEN, B., **Renewable Energy.**, 2000,

ASOCIACIÓN DANESA DE INDUSTRIA EÓLICA., <http://www.windpower.org/es/core.htm>,

PLATAFORMA SOLAR DE ALMERÍA., www.psa.es,

EUROPEAN WIND ENERGY ASSOCIATION., <http://www.ewea.org>,

ENERGÍAS RENOVABLES., <http://www.energias-renovables.com>,

ENERVIA., <http://www.enervia.com>,

ERA SOLAR., <http://www.erasolar.es>,

ENERGÍA Y MERCADO., <http://www.energiaymercado.es/>,

FORO EUROPEO DE LAS ENERGÍAS RENOVABLES (EUFORES)., <http://www.eufores.org>,

PORTAL ENERGÍAS RENOVABLES DE LA UNIÓN EUROPEA., <http://www.agores.org>,

THE SOLAR ENERGY NETWORK., <http://www.solarenergy.com>,

EUROREX., <http://www.eurorex.com>,

INSTITUTO PARA LA DIVERSIFICACIÓN Y AHORRO DE LA ENERGÍA (IDAE)., <http://www.idae.es>,

INSTITUTO TECNOLÓGICO Y DE ENERGÍAS RENOVABLES (ITER)., <http://www.iter.es>,

CENTRO NACIONAL DE ENERGÍAS RENOVABLES (CENER)., <http://www.cener.com>,

PROGRAMA DE DESARROLLO SOSTENIBLE DE LAS NACIONES UNIDAS., <http://www.unep.org>,

AGENCIA EUROPEA DEL MEDIO AMBIENTE., <http://local.es.eea.eu.int/>,

CIEMAT., http://www.ciemat.es/departamentos/dep_eneren.htm,

AGENCIA INTERNACIONAL DE LA ENERGÍA., <http://www.iea.org/>,

Nesta lista atópase tódala bibliografía, tanto básica coma complementaria. A básica a forman os seguintes documentos:

AGENCIA INTERNACIONAL DE LA ENERGÍA (2004); BOYLE (1996); DOMINGO; INSTITUTO PARA LA DIVERSIFICACIÓN Y AHORRO DE ENERGÍA (IDAE) (1996); INSTITUTO PARA LA DIVERSIFICACIÓN Y AHORRO DE ENERGÍA (IDAE) (1999); RODRÍGUEZ *et al.* (2003); PEÑA (1993); PINEDA (1998); SCHEER (2000); SORENSEN (2000); MITyC e a Propuesta de Directiva del Parlamento y del Consejo relativa al fomento del uso de la energía procedente de fuentes renovables 2008/0016 (COD).

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**El Protocolo de Kioto en la Gestión Empresarial**

Asignatura	El Protocolo de Kioto en la Gestión Empresarial			
Código	V03M019V01204			
Titulación	Máster Universitario en Gestión del Desarrollo Sostenible			
Descriptores	Creditos ECTS	Seleccione	Curso	Cuatrimestre
	3	OB	1	2c
Lengua Impartición	Castellano			
Departamento	Dpto. Externo Economía aplicada			
Coordinador/a	Rodríguez Mendez, Miguel Enrique			
Profesorado	Bilbao Estrada, Iñaki del Río González, Pablo Labandeira Villot, Francisco Javier Rodríguez Mendez, Miguel Enrique Romeo García, Ismael			
Correo-e	miguel.r@uvigo.es			
Web				
Descripción general	El objetivo de esta materia es desarrollar la capacidad del estudiante para enfrentarse a las implicaciones económicas y empresariales del Protocolo de Kioto para cualquier organización, ya sea esta pública o privada, así como cualquier otro tratado de índole similar que se firme en el futuro. En consecuencia, esta materia está muy vinculada con el módulo I, pues el nacimiento del Protocolo de Kioto es la respuesta a diferentes problemas del ámbito científico y tecnológico: el efecto invernadero, etc. Esta materia también está muy vinculada con el módulo II, ya que el Protocolo de Kioto no deja de ser un elemento más de la legislación ambiental, junto con todos aquellos desarrollos que se han creado a partir de él. Además, se están utilizando diversos instrumentos de regulación que fueron propuestos por el propio Protocolo de Kioto. Finalmente, esta materia está muy vinculada con las otras materias que forman parte del módulo IV, pues a consecuencia del Protocolo de Kioto fueron creadas diversas normas de gestión medioambiental y auditorías. También es necesaria la utilización de instrumentos de gestión empresarial y optimización de costes con el objetivo de minimizar el impacto del Protocolo de Kioto. Y por supuesto, las energías renovables deben jugar un papel fundamental para la consecución de los objetivos propuestos por el Protocolo de Kioto.			

Competencias de titulación

Código	
A5	Conocer y saber aplicar la legislación nacional e internacional dedicada a la protección del medio ambiente.
A25	Comprender el funcionamiento del mercado europeo de derechos de emisión.
A26	Operar con los mecanismos de desarrollo limpios contemplados en el Protocolo de Kioto.
B3	Saber aplicar los conocimientos adquiridos y resolver problemas en entornos nuevos o poco conocidos dentro de contextos más amplios (o multidisciplinares) relacionados con su área de estudio.

Competencias de materia

Resultados previstos en la materia	Tipología	Resultados de Formación y Aprendizaje
Comprender las implicaciones del mercado europeo de derechos de emisión para la gestión empresarial: gestión energética, contable y fiscal de los derechos de emisión.	saber	A25
Comprender los aspectos financieros de los mercados de derechos de emisión: dónde, cómo y cuándo comprar o vender derechos de emisiones.	saber	A25
Comprender el funcionamiento de la Plataforma Electrónica de Negociación de derechos de emisión.	saber	A25
Operar en el mercado de derechos de emisión.	saber hacer	B3
Gestionar las obligaciones formales y legales derivadas del protocolo de Kioto.	saber hacer	A5
Conocer los Mecanismos de Desarrollo Limpio: procedimientos y experiencias en la industria.	saber	A26
Conocer los Mecanismos de Aplicación Conjunta: procedimientos y experiencias en la industria.	saber	A26

Contenidos

Tema

1. SITUACIÓN ACTUAL Y PERSPECTIVAS FUTURAS DEL PROTOCOLO DE KIOTO.
2. INTRODUCCIÓN AL MERCADO EUROPEO DE DERECHOS DE EMISIÓN.
3. EL MERCADO EUROPEO DE DERECHOS DE EMISIÓN Y LA GESTIÓN EMPRESARIAL.
4. ANÁLISIS FINANCIERO DEL MERCADO DE DERECHOS DE EMISIÓN: DÓNDE, CÓMO Y CUANDO OPERAR; EL FUNCIONAMIENTO DE LA PLATAFORMA ELECTRÓNICA DE NEGOCIACIÓN.
5. MECANISMOS DE DESARROLLO LIMPIO (MDL) Y APLICACIÓN CONJUNTA (AC): PROCEDIMIENTOS Y EXPERIENCIAS EN LA INDUSTRIA ESPAÑOLA.

Planificación

	Horas en clase	Horas fuera de clase	Horas totales
Debates	5	5	10
Estudio de casos/análisis de situaciones	5	4	9
Sesión magistral	10	0	10
Pruebas de tipo test	1	35	36
Pruebas de respuesta corta	0	10	10

*Los datos que aparecen en la tabla de planificación son de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de alumnado

Metodologías

	Descripción
Debates	Charla abierta entre un grupo de estudiantes. Puede centrarse en un tema de los contenidos de la materia, en el análisis de un caso o problema desarrollado previamente en una sesión magistral.
Estudio de casos/análisis de situaciones	Análisis de un hecho, problema o caso real con la finalidad de conocerlo, interpretarlo, resolverlo, generar hipótesis, contrastar datos, reflexionar, completar conocimientos, diagnosticarlo y adiestrarse en procedimientos alternativos de solución.
Sesión magistral	Exposición por parte del profesor de los contenidos sobre la materia objeto de estudio, bases teóricas y/o directrices de un debate o estudio de caso a desarrollar por el estudiante.

Atención personalizada

Metodologías	Descripción
Sesión magistral	Los alumnos podrán ser atendidos tanto mediante tutorías de carácter presencial como presencial a través de servicios de teledocencia.
Debates	Los alumnos podrán ser atendidos tanto mediante tutorías de carácter presencial como presencial a través de servicios de teledocencia.
Estudio de casos/análisis de situaciones	Los alumnos podrán ser atendidos tanto mediante tutorías de carácter presencial como presencial a través de servicios de teledocencia.

Evaluación

	Descripción	Calificación
Debates	Se evaluará la asistencia y participación activa de los alumnos.	(1)
Estudio de casos/análisis de situaciones	Se evaluará la asistencia y participación activa de los alumnos.	(1)
Sesión magistral	Se evaluará la asistencia y participación activa de los alumnos.	(1)
Pruebas de tipo test	Incluirán la realización de cuestionarios vinculados a las sesiones magistrales, debates y estudio de casos.	70%
Pruebas de respuesta corta	El alumno deberá resumir los resultados obtenidos en las sesiones prácticas propuestas (debates, estudio de casos).	10%

Otros comentarios sobre la Evaluación

(1) Se evaluará la asistencia y participación activa de los alumnos en las diferentes actividades presenciales propuestas (sesiones magistrales, debates, estudio de casos).

Cuando el alumno no superase la materia a través de la evaluación continua, es decir en la primera convocatoria de acuerdo con las pautas indicadas en el recuadro anterior, se realizará una segunda convocatoria en el mes de julio y que consistirá en la realización de un examen final con preguntas de tipo test.

Fuentes de información

En el caso de la BIBLIOGRAFÍA BÁSICA los recursos y fuentes de información disponibles serán de dos tipos:

- 1) El material docente facilitado a los alumnos por cada profesor de la asignatura.
- 2) Cualquier otra referencia bibliográfica, estadística, etc. indicada por cada profesor de la asignatura.

Respecto a la BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA, ésta será la que pudiera establecer el profesor, y acceso a internet.

Recomendaciones
